

اطلس اقلیت‌های مسلمان جهان با تاکید بر شیعیان

دکتر یونس نوربخش
دانشیار دانشکده علوم اجتماعی
دانشگاه تهران

دانشگاه تهران

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

دانشگاه ادیان و مذاهب

شماره مسلسل ۱۰۴۱۴

شماره انتشار ۳۵۷۸

انتشارات دانشگاه تهران

عنوان و نام پدیدآور	:	
مشخصات نشر	:	تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	:	
فروست	:	انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۳۵۷۸.
شابک	:	978-964-03-0055-8
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیا
یادداشت	:	
یادداشت	:	
یادداشت	:	
یادداشت	:	
موضوع	:	
موضوع	:	
موضوع	:	
موضوع	:	
شناسه افزوده	:	
شناسه افزوده	:	
شناسه افزوده	:	دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات. University of Tehran. Press
رده‌بندی کنگره	:	۱۳۹۹
رده‌بندی دیویی	:	
شماره کتابشناسی ملی	:	

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.
(این کتاب با کاغذ حمایتی به چاپ رسیده است.)

عنوان: اطلس اقلیت‌های مسلمان جهان با تأکید بر شیعیان

تألیف: دکتر یونس نوربخش

نوبت چاپ: دوم (ویراست جدید)

تاریخ انتشار: ۱۳۹۹

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

به سفارش: دانشگاه ادیان و مذاهب و پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلف است»

بها: ۴۰۰۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: http://press.ut.ac.ir

پخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

فهرست همکاران طرح اطلس

۱- مدیر طرح، تدوین گر و سرور استار: دکتر یونس نوربخش

۲- اعضای شورای علمی:

- دکتر محمد اخگری عضو هیئت علمی دانشگاه صدا و سیما
- کیومرث جاوید نیا رئیس گروه اروپا و آمریکای دفتر مطالعات سیاسی و بین الملل وزارت خارجه
- جواد حسن پور محقق و معاون گروه مطالعات اسلامی بنیاد دائرة المعارف اسلامی
- دکتر سید عباس رجایی عضو هیئت علمی دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران
- حجت الاسلام حسن رضایی رئیس پژوهشکده مطالعات منطقه ای جامعه المصطفی
- حجت الاسلام دکتر محمدرضا رضوان طلب عضو هیئت علمی دانشکده الهیات دانشگاه تهران
- دکتر پرویز سلمانی مدیر ارتباطات علمی بنیاد دائرة المعارف اسلامی
- حجت الاسلام دکتر باقر طالبی دارای عضو هیئت علمی دانشگاه ادیان و مذاهب اسلامی
- دکتر جهانگیر کرمی عضو هیئت علمی گروه مطالعات روسیه دانشگاه تهران
- سرهنگ ناصر محمدی رئیس اداره اطلاعات جغرافیایی سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح
- دکتر محمدعلی موسوی عضو هیئت علمی گروه مطالعات آمریکا دانشگاه تهران
- دکتر مجید میردامادی رئیس گروه مطالعات بین المللی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی
- حجت الاسلام دکتر سید ابوالحسن نواب رئیس دانشگاه ادیان و مذاهب اسلامی
- دکتر یونس نوربخش عضو هیئت علمی دانشکده علوم اجتماعی و مدیر گروه کشورهای آلمانی زبان دانشگاه تهران

۳- داوران و ویراستاران علمی مقالات:

دکتر حسن حسینی، دکتر روح الله حسینی، دکتر مریم حقروستا، دکتر محمدرضا رضوان طلب، دکتر محمدحسین رمضان کیایی، دکتر جهانگیر کرمی، دکتر رسول صادقی، دکتر محمدعلی موسوی، دکتر یونس نوربخش، دکتر حسام الدین واعظزاده و فاطمه فضلی

۴- پژوهشگران همکار در جمع آوری اطلاعات و ترجمه مقالات:

غلامرضا ابراهیم آبادی، شریفه ایزدپناه، اسماعیل حاج هاشمی، نسیم دشتی زاده، مهرانگیز رضایی، رقیه زینالی، شهناز سلامی، فهیمه شجاع، مرتضی فریدونی، فاطمه قریبی، مجید قرنجیک، سیده رقیه مختاریان، ایوب مرادی جوکار، قاسم مرادی، مهدی مولایی، خاتون مهربخش، الهه نوری، مهدی نوریان، سعید هراتیان.

۵- مؤسسات و سازمان های حامی:

- انتشارات دانشگاه تهران
- مرکز خدمات حوزه های علمیه استان قم
- دبیر خانه شورای عالی انقلاب فرهنگی
- پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- معاونت پژوهشی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی
- کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی

مؤسسات و سازمان های همکار:

- بنیاد دائرة المعارف اسلامی
- جامعه المصطفی
- دفتر مطالعات سیاسی و بین الملل وزارت امور خارجه

۶- نویسندگان مقالات

آرژانتین(مریم ماهانی)، آمریکا(علی جعفری و بهروز شیرخانی)، آلمان(دکتر یونس نوربخش)، آندورا(خاتون مهربخش و مریم ماهانی)، اتریش(دکتر یونس نوربخش و محمدرضا نظری)، لیختنشتاین(دکتر یونس نوربخش و محمدرضا نظری)، اسپانیا(الهه نوری)، اسلوانی(دکتر یونس نوربخش و خاتون مهربخش)، انگلستان(دکتر محمدسعید ذکایی)، اوکراین(دکتر یونس نوربخش و خاتون مهربخش)، ایتالیا(الهه نوری)، بلاروس(فرناز علیجانی)، بلژیک(دکتر حمیدرضا آذری نیا)، بلغارستان(دکتر ضحی ربانی)، بوسنی و هرزگوین(میثم میرهادی)، ترینیداد و توباگو(دکتر علی توانا و الهه نوری)، دانمارک(نرگس سادات بارسار)، روسیه(فرناز علیجانی)، سوئیس(دکتر یونس نوربخش و خاتون مهربخش)، سورینام(دکتر علی توانا و الهه نوری)، سوئد(نرگس سادات بارسار)، سنت وینسنت و گرنادین(الهه نوری)، صربستان(عبدالله رجبی و حبیب الله ولی الهی ملکشاه)، فرانسه(دکتر محمدسعید طاهری موسوی)، کانادا(نرگس سادات اصفا و علی جعفری)، کرواسی(خاتون مهربخش و ابراهیم شاهی)، گویان(دکتر علی توانا و الهه نوری)، لوکزامبورگ(پیمان اسحاقی)، مقدونیه(وحید پرست تاش)، موناکو(خاتون مهربخش و مریم ماهانی)، مونته نگرو(میثم میرهادی)، نروژ(نرگس سادات بارسار و دکتر سید عباس رجایی)، هلند(دکتر حمیدرضا آذری نیا)، یونان(دکتر یونس نوربخش و خاتون مهربخش).

۷- سرپرست گروه GIS: دکتر سید عباس رجایی

۸- سرپرست گروه کارتوگرافی: مهرانگیز رضایی

- همکاران بخش کارتوگرافی: مونا محمدی

۹- صفحه آرایی

هادیه رجب زاده

۱۰- ویراستاران متن

اسماعیل شמושکی(سر ویراستار)، علی اصغر حمید فر، اصغر اسکندری.

فهرست مطالب

وضعیت اجتماعی و آموزشی مسلمانان.....	۹۸
مسلمانان، دولت و چالش های مربوط به آن.....	۱۰۰
وضعیت فرهنگی و اجتماعی مسلمانان.....	۱۰۱
تعامل مسلمانان با یکدیگر و دیگر ادیان.....	۱۰۲
مراکز اسلامی و فعالیت های فرهنگی مسلمانان.....	۱۰۴
موسسات و مراکز اسلامی.....	۱۰۷
جمع بندی.....	۱۱۰

آندورا

کلیات.....	۱۱۲
تاریخ ورود اسلام.....	۱۱۳
آزادی های دینی.....	۱۱۴
مساجد و مراکز اسلامی.....	۱۱۵
جمع بندی.....	۱۱۶

اتریش و لیختن اشتاین

کلیات.....	۱۱۸
تاریخ ورود اسلام.....	۱۲۰
جمعیت مسلمانان و تغییرات آن.....	۱۲۱
وضعیت اجتماعی، سیاسی و اقتصادی مسلمانان.....	۱۲۲
مسلمانان، دولت و چالش ها.....	۱۲۲
وضعیت فرهنگی مسلمانان.....	۱۲۳
تعامل و همگرایی مسلمانان با جامعه و ادیان دیگر.....	۱۲۳
مساجد و مراکز اسلامی.....	۱۲۴
شیعیان اتریش و مرکز اسلامی امام علی (ع) وین.....	۱۲۵
جمع بندی.....	۱۲۶
اقلیت مسلمان در کشور لیختن اشتاین.....	۱۲۷
ادیان و مذاهب لیختن اشتاین و وضعیت مسلمانان.....	۱۲۷
جمعیت اسلامی لیختن اشتاین.....	۱۲۸

اسپانیا

کلیات.....	۱۳۰
ورود اسلام به اسپانیا.....	۱۳۱
شرایط غیرمسلمانان در دوران حکومت اسلامی.....	۱۳۶
جمعیت مسلمانان در اسپانیا در عصر حاضر.....	۱۳۷
وضعیت آموزشی مسلمانان در اسپانیا.....	۱۴۰
وضعیت اشتغال مسلمانان در اسپانیا.....	۱۴۱
مسائل فرهنگی مسلمانان.....	۱۴۱
فعالیت های زنان مسلمانان اسپانیا.....	۱۴۲
مسلمانان اسپانیا و چالش های اجتماعی و سیاسی آن ها.....	۱۴۲
موارد تبعیض علیه مسلمانان در اسپانیا.....	۱۴۲
بنیادگرایی اسلامی در اسپانیا.....	۱۴۳
جبل الطارق.....	۱۴۳
اسلام در جبل الطارق.....	۱۴۳
مساجد و مراکز اسلامی.....	۱۴۳
برخی از مراکز فرهنگی اسلامی اسپانیا.....	۱۴۴
برخی از مساجد مهم اسپانیا.....	۱۴۶

روش تحقیق و شیوه تدوین اطلس.....	۱۷
مقدمه.....	۲۳
مقدمه عربی.....	۲۲
مقدمه انگلیسی.....	۵۸۲

مقدمه

مقدمه.....	۳۰
عامل های اصلی مؤثر در رشد جمعیت.....	۳۳
مسلمانان در اروپای غربی.....	۳۴
مناطق و کشورها در اروپا.....	۳۸
کشورها در اروپا.....	۴۰
قاره آمریکا.....	۴۳
مناطق و کشورها در قاره آمریکا.....	۴۵
کشورها در قاره آمریکا.....	۴۷
مهاجرت مسلمانان به ایالات متحده آمریکا.....	۴۹
جمعیت اهل سنت و شیعیان جهان.....	۵۱
کشورها با اکثریت مسلمان.....	۵۲
هنرهای اسلامی.....	۵۳
مکان های مهم معماری اسلامی.....	۵۳

آرژانتین

کلیات.....	۵۸
تاریخ ورود اسلام.....	۵۹
تغییرات جمعیتی مسلمانان.....	۶۰
دولت و مسلمانان.....	۶۱
وضعیت اجتماعی و فرهنگی مسلمانان.....	۶۲
تعامل و همگرایی مسلمانان با یکدیگر و ادیان دیگر.....	۶۲
مساجد و مراکز اسلامی.....	۶۳
جمع بندی.....	۶۴

آمریکا

کلیات.....	۶۶
تاریخ ورود اسلام.....	۶۷
جمعیت و پراکندگی مسلمانان.....	۶۹
شیعیان در ایالات متحده.....	۷۴
وضعیت عمومی، اجتماعی و آموزشی مسلمانان.....	۷۵
مسلمانان، دولت و چالش ها.....	۷۶
وضعیت فرهنگی مسلمانان.....	۷۸
تعامل و همگرایی مسلمانان با جامعه و ادیان دیگر.....	۸۲
مساجد و مراکز اسلامی.....	۸۳
جمع بندی.....	۹۱

آلمان

کلیات.....	۹۴
ادیان در کشور آلمان.....	۹۶
تاریخ ورود اسلام.....	۹۶

برخی از شخصیت های مذهبی مهم در اسپانیا ۱۴۸
جمع بندی ۱۴۸

اسلوونی

کلیات ۱۵۰
تاریخ ورود اسلام و جمعیت مسلمانان ۱۵۱
مسلمانان، دولت و چالش ها ۱۵۳
وضعیت اجتماعی، آموزشی و فرهنگی مسلمانان ۱۵۴
تعامل و همگرایی مسلمانان با یکدیگر و ادیان دیگر ۱۵۶
مساجد و مراکز اسلامی ۱۵۶
جمعیت اسلامی اسلوونی ۱۵۹
جمع بندی ۱۶۰

انگلیس

کلیات ۱۶۲
تاریخ ورود اسلام ۱۶۳
جمعیت مسلمانان و پراکندگی آنان ۱۶۳
وضعیت اجتماعی و آموزشی مسلمانان ۱۶۶
مسلمانان، دولت و چالش ها ۱۶۸
وضعیت فرهنگی مسلمانان ۱۷۰
تعامل و همگرایی مسلمانان با یکدیگر و با ادیان دیگر ۱۷۱
مساجد و مراکز اسلامی ۱۷۲
جمع بندی ۱۷۶

اوکراین

کلیات ۱۷۸
ادیان مختلف در اوکراین ۱۷۹
تاریخ ورود اسلام ۱۸۱
جمعیت مسلمان و تغییرات آن ۱۸۱
وضعیت اجتماعی و سیاسی مسلمانان ۱۸۳
مسلمانان، دولت و چالش ها ۱۸۴
آزادی های دینی ۱۸۶
وضعیت فرهنگی مسلمانان ۱۸۷
تعامل و همگرایی مسلمانان با یکدیگر و ادیان دیگر ۱۸۸
مساجد و مراکز اسلامی ۱۸۹
جمع بندی ۱۹۶

ایتالیا

کلیات ۱۹۸
مروری بر حضور اسلام در ایتالیا ۱۹۹
اولین حضور اسلام در ایتالیا ۲۰۰
حضور مجدد اسلام در ایتالیا ۲۰۲
جمعیت مسلمانان و تغییرات آن ۲۰۳
مهاجران مسلمان ۲۰۳
مسلمانان ایتالیا و چالش های اجتماعی و سیاسی آن ها ۲۰۳
وضعیت شغلی و آموزشی مسلمانان در ایتالیا ۲۰۴
وضعیت تحصیلی مسلمانان در ایتالیا ۲۰۵

وضعیت زنان مسلمان در ایتالیا ۲۰۵
تعامل مسلمانان ایتالیا با پیروان سایر ادیان موجود در این کشور ۲۰۷
مساجد و مراکز اسلامی ۲۰۷
انجمن های اسلامی ایتالیا ۲۰۸
سازمان مسلمانان ترک ایتالیا ۲۱۳
شخصیت های فعال در زمینه مسلمانان در ایتالیا ۲۱۴
جمع بندی ۲۱۵

بلاروس

کلیات ۲۱۸
تاریخ ورود اسلام ۲۱۹
جمعیت مسلمانان و تغییرات آن ۲۲۰
وضعیت اجتماعی و آموزشی مسلمانان ۲۲۰
مسلمانان، دولت و چالش ها ۲۲۱
وضعیت فرهنگی مسلمانان ۲۲۱
تعامل و همگرایی مسلمانان با یکدیگر و ادیان دیگر ۲۲۲
مساجد و مراکز اسلامی ۲۲۳
جمع بندی ۲۲۶

بلژیک

کلیات ۲۲۸
تاریخ ورود اسلام و جمعیت مسلمانان ۲۳۰
جمعیت مسلمانان ۲۳۰
مسلمانان، دولت و چالش ها ۲۳۱
وضعیت فرهنگی مسلمانان ۲۳۲
مساجد و مراکز اسلامی ۲۳۴
جمع بندی ۲۳۸

بلغارستان

کلیات ۲۴۰
تاریخ ورود اسلام ۲۴۱
جمعیت مسلمانان و تغییرات آن ۲۴۲
شیعیان بلغار ۲۴۴
وضعیت اجتماعی و اشتغال و آموزش مسلمانان ۲۴۵
مسلمانان، دولت و چالش ها ۲۴۶
آزادی های دینی ۲۴۷
حضور اجتماعی و سیاسی مسلمانان ۲۴۸
وضعیت فرهنگی مسلمانان ۲۴۹
تعامل و همگرایی مسلمانان با یکدیگر و ادیان دیگر ۲۵۱
مساجد و مراکز اسلامی ۲۵۲
جمع بندی ۲۵۴

بوسنی و هرزگوین

کلیات ۲۵۶
تاریخ ورود اسلام و جمعیت مسلمانان ۲۵۷
وضعیت اجتماعی و اقتصادی ۲۶۰

۳۱۳.....	مساجد و مراکز اسلامی
۳۱۵.....	قدیمی ترین انجمن ها در بخش لوسرن
۳۱۸.....	جمع بندی

سورینام

۳۲۰.....	کلیات
۳۲۲.....	تاریخ حضور اسلام در سورینام
۳۲۲.....	جمعیت مسلمانان در سورینام
۳۲۳.....	شرایط اجتماعی و سیاسی مسلمانان
۳۲۴.....	مسلمانان، دولت و چالش ها
۳۲۴.....	تعامل و همگرایی مسلمانان با جامعه و ادیان دیگر
۳۲۵.....	مساجد و مراکز اسلامی
۳۲۶.....	جمع بندی

سوئد

۳۲۸.....	کلیات
۳۳۰.....	تاریخ ورود اسلام
۳۳۰.....	جمعیت و پراکندگی مسلمانان
۳۳۲.....	مسلمانان، دولت و چالش ها
۳۳۳.....	وضعیت اجتماعی و آموزشی
۳۳۵.....	آزادی های دینی
۳۳۵.....	فرهنگ روزمره مسلمانان
۳۳۶.....	تعامل و همگرایی مسلمانان
۳۳۶.....	مساجد و مراکز اسلامی
۳۳۸.....	مراکز اسلامی شیعه
۳۳۹.....	جمع بندی

سنت وینسنت

۳۴۲.....	کلیات
۳۴۳.....	جمعیت مسلمانان سنت وینسنت و گرنادین
۳۴۳.....	مسلمانان، دولت و چالش ها

صربستان

۳۴۶.....	کلیات
۳۴۷.....	تاریخ ورود اسلام و جمعیت مسلمانان
۳۴۹.....	مسلمانان، دولت و چالش ها
۳۵۰.....	وضعیت اجتماعی مسلمانان
۳۵۰.....	آزادی های دینی و آموزش های اسلامی
۳۵۱.....	وضعیت فرهنگی مسلمانان
۳۵۱.....	تعامل و همگرایی مسلمانان با یکدیگر و ادیان دیگر
۳۵۲.....	مساجد و مراکز اسلامی
۳۵۵.....	جمع بندی

فرانسه

۳۵۸.....	کلیات
۳۵۹.....	تاریخ ورود اسلام
۳۶۰.....	جمعیت و پراکندگی مسلمانان

۲۶۰.....	آزادی های دینی
۲۶۱.....	وضعیت فرهنگی مسلمانان
۲۶۱.....	تعامل و همگرایی مسلمانان
۲۶۲.....	مساجد و مراکز اسلامی
۲۶۴.....	دفاتر جامعه اسلامی بوسنی و هرزگوین
۲۶۶.....	جمع بندی

ترینیداد و توباگو

۲۶۸.....	مقدمه
۲۶۹.....	کلیات
۲۷۰.....	تاریخ حضور اسلام در ترینیداد و توباگو
۲۷۱.....	جمعیت مسلمانان در ترینیداد و توباگو
۲۷۲.....	شرایط اجتماعی و اقتصادی ادیان مختلف
۲۷۲.....	مسلمانان، دولت و چالش ها
۲۷۳.....	تعامل میان ادیان مختلف در ترینیداد و توباگو
۲۷۳.....	مساجد و مراکز اسلامی
۲۷۶.....	جمع بندی

دانمارک

۲۷۸.....	کلیات
۲۸۰.....	تاریخ ورود اسلام
۲۸۰.....	جمعیت و پراکندگی مسلمانان
۲۸۲.....	وضعیت اجتماعی و آموزش مسلمانان
۲۸۳.....	مسلمانان، دولت و چالش ها
۲۸۶.....	زنان و جوانان مسلمان
۲۸۶.....	مساجد و مراکز اسلامی
۲۸۸.....	جمع بندی

روسیه

۲۹۰.....	کلیات
۲۹۱.....	تاریخ ورود اسلام
۲۹۲.....	جمعیت مسلمانان و تغییرات آن
۲۹۵.....	وضعیت اجتماعی و آموزشی مسلمانان
۲۹۷.....	وضعیت فرهنگی مسلمانان
۲۹۸.....	تعامل و همگرایی مسلمانان با یکدیگر و ادیان دیگر
۳۰۰.....	مساجد و مراکز اسلامی
۳۰۲.....	جمع بندی

سوئیس

۳۰۴.....	کلیات
۳۰۶.....	تاریخ ورود اسلام
۳۰۶.....	جمعیت و پراکندگی مسلمانان
۳۰۹.....	وضعیت اجتماعی و آموزشی مسلمانان
۳۱۰.....	مسلمانان، دولت و چالش ها
۳۱۱.....	آزادی های دینی
۳۱۱.....	فرهنگ روزمره مسلمانان
۳۱۲.....	تعامل و همگرایی مسلمانان

لوکزامبورگ

۴۲۲.....	کلیات
۴۲۴.....	تاریخ ورود اسلام و جمعیت مسلمانان
۴۲۶.....	وضعیت اقتصادی، اجتماعی و آموزشی
۴۲۶.....	مسلمانان، دولت و چالش ها
۴۲۷.....	آزادی های دینی
۴۲۷.....	وضعیت فرهنگی مسلمانان
۴۲۸.....	تعامل و همگرایی مسلمانان با یکدیگر و ادیان دیگر
۴۲۸.....	مساجد و مراکز اسلامی
۴۳۰.....	جمع بندی

مقدونیه

۴۳۲.....	کلیات
۴۳۴.....	تاریخ ورود اسلام به مقدونیه
۴۳۵.....	جمعیت مسلمانان و تغییرات آن
۴۳۷.....	مسلمانان - دولت؛ چالش های متقابل
۴۳۷.....	مسلمانان و نظام حقوقی
۴۳۸.....	وضعیت آموزش های دینی در مقدونیه
۴۳۹.....	وضعیت اقتصادی و اجتماعی مسلمانان
۴۳۹.....	تشکل ها و نهادهای سیاسی مسلمانان
۴۴۰.....	وضعیت فرهنگی مسلمانان
۴۴۰.....	شخصیت های برجسته علمی، فرهنگی و مذهبی مقدونیه
۴۴۱.....	مساجد و مراکز اسلامی
۴۴۷.....	جمع بندی

موناکو و مونته نگرو

۴۵۰.....	کلیات
۴۵۳.....	مونته نگرو
۴۵۴.....	کلیات
۴۵۵.....	تاریخ ورود اسلام
۴۵۵.....	تاریخ ایجاد تشکیلات مربوط به مسلمانان
۴۵۶.....	جمعیت مسلمانان در مونته نگرو
۴۵۷.....	مسلمانان، دولت و چالش ها
۴۵۷.....	وضعیت فرهنگی مسلمانان
۴۵۸.....	تعامل و همگرایی مسلمانان با جامعه و ادیان دیگر
۴۵۹.....	مساجد و مراکز اسلامی
۴۶۰.....	جمع بندی

نروژ

۴۶۲.....	کلیات
۴۶۴.....	تاریخ ورود اسلام و جمعیت مسلمانان نروژ
۴۶۷.....	وضعیت آموزشی و اشتغال مسلمانان
۴۶۷.....	مسلمانان، دولت و چالش ها
۴۶۸.....	وضعیت فرهنگی مسلمانان
۴۶۹.....	تعامل و همگرایی مسلمانان با جامعه و ادیان دیگر
۴۶۹.....	مساجد و مراکز اسلامی

۳۶۲.....	مسلمانان، دولت و چالش ها
۳۶۳.....	وضعیت اجتماعی و آموزشی مسلمانان
۳۶۵.....	وضعیت فرهنگی مسلمانان
۳۶۶.....	تعامل و همگرایی مسلمانان با یکدیگر و ادیان دیگر
۳۶۷.....	مساجد و مراکز اسلامی
۳۷۲.....	تشکل های شیعه مذهب فرانسه
۳۷۴.....	جمع بندی

کانادا

۳۷۶.....	کلیات
۳۷۸.....	تاریخ ورود اسلام و مسلمانان به کانادا
۳۷۸.....	تغییرات جمعیتی مسلمانان
۳۸۱.....	فرق و مذاهب اسلامی مختلف در کانادا
۳۸۲.....	مسلمانان، دولت و چالش ها
۳۸۳.....	وضعیت اجتماعی و آموزشی مسلمانان
۳۸۴.....	حضور اجتماعی و سیاسی مسلمانان
۳۸۵.....	آزادی های دینی مسلمانان
۳۸۶.....	وضعیت فرهنگی مسلمانان
۳۸۷.....	تعامل و همگرایی مسلمانان با یکدیگر و ادیان دیگر
۳۸۷.....	مساجد و مراکز اسلامی
۳۹۲.....	مراکز شیعه در کانادا
۳۹۳.....	جمع بندی

کرواسی

۳۹۶.....	کلیات
۳۹۸.....	تاریخ ورود اسلام
۳۹۹.....	جمعیت مسلمانان و تغییرات آن
۴۰۲.....	وضعیت اجتماعی و اقتصادی مسلمانان
۴۰۳.....	آزادی های دینی
۳۴۰.....	وضعیت فرهنگی مسلمانان
۴۰۴.....	مسلمانان، دولت و چالش ها
۴۰۴.....	تعامل و همگرایی مسلمانان با یکدیگر و ادیان دیگر
۴۰۶.....	مساجد و مراکز اسلامی
۴۰۹.....	مؤسسات و سازمان های اسلامی
۴۱۰.....	جمع بندی

گویان

۴۱۲.....	کلیات
۴۱۳.....	تاریخ ورود اسلام
۴۱۴.....	ورود مسلمانان به گویان
۴۱۴.....	مسلمانان گویان در قرن اخیر
۴۱۵.....	جمعیت مسلمانان و تغییرات آن
۴۱۵.....	وضعیت فرهنگی و اقتصادی مسلمانان
۴۱۶.....	مسلمانان، دولت و چالش ها
۴۱۶.....	تعامل و همگرایی مسلمانان با جامعه و ادیان دیگر
۴۱۷.....	مساجد و مراکز اسلامی
۴۱۸.....	جمع بندی

۴۸۷.....	جمعیت و پراکندگی مسلمانان
۴۹۰.....	مسلمانان، دولت و چالش‌ها
۴۹۱.....	وضعیت اجتماعی و آموزشی
۴۹۲.....	آزادی‌های دینی
۴۹۳.....	وضعیت عمومی فرهنگی و اجتماعی مسلمانان
۴۹۳.....	تعامل و همگرایی مسلمانان با جامعه و ادیان دیگر
۴۹۴.....	مساجد و مراکز فرهنگی
۴۹۹.....	جمع بندی

واژه نامه لاتین- فارسی

۵۰۱.....	واژه نامه لاتین- فارسی
----------	------------------------

منابع

۵۳۷.....	منابع
----------	-------

۴۷۰.....	جمع بندی
----------	----------

هلند

۴۷۲.....	کلیات
۴۷۴.....	تاریخ ورود اسلام و جمعیت مسلمانان
۴۷۵.....	وضعیت اجتماعی و آموزشی مسلمانان
۴۷۵.....	مسلمانان، دولت و چالش‌ها
۴۷۶.....	وضعیت فرهنگی مسلمانان
۴۷۶.....	تعامل و همگرایی مسلمانان با یکدیگر و ادیان دیگر
۴۷۷.....	مساجد و مراکز اسلامی
۴۸۱.....	جمع بندی

یونان

۴۸۴.....	کلیات
۴۸۶.....	تاریخ ورود اسلام

فهرست جداول

جدول ۱-۰.....	جمعیت مسلمانان در مناطق مختلف جهان
جدول ۲-۰.....	جمعیت تخمینی مسلمانان، ۱۹۹۰ تا ۲۰۳۰
جدول ۳-۰.....	سهم جمعیت مسلمانان ۱۹۹۰ تا ۲۰۳۰
جدول ۴-۰.....	کشورهای با بیشترین افزایش در تعداد مسلمان پیش بینی شده، ۲۰۱۰ تا ۲۰۳۰
جدول ۵-۰.....	کشورهایی که انتظار می‌رود بیشترین افزایش را در سهم مسلمانان داشته باشند، ۲۰۱۰ تا ۲۰۳۰
جدول ۶-۰.....	مهاجرت خالص مسلمانان به کشورهای منتخب، سال ۲۰۱۰
جدول ۷-۰.....	تعداد تخمینی مسلمانان در قاره آمریکا، ۱۹۹۰ تا ۲۰۳۰
جدول ۸-۰.....	سهمی از جمعیت در قاره آمریکا که مسلمانند، ۱۹۹۰ تا ۲۰۳۰
جدول ۹-۰.....	کشورهای قاره آمریکا که انتظار می‌رود بیشترین افزایش را در شمار مسلمانان شان داشته باشند، ۲۰۱۰ تا ۲۰۳۰
جدول ۱۰-۰.....	کشورهای قاره آمریکا که انتظار می‌رود بیشترین رشد را در سهم جمعیت مسلمانان تجربه کنند، ۲۰۱۰ تا ۲۰۳۰
جدول ۱۱-۰.....	مهاجران مسلمان در ایالات متحده به تفکیک کشور مبدأ
جدول ۱۲-۰.....	رشد جمعیت شیعیان مسلمان در چهار کشور بزرگ شیعه
جدول ۱۳-۰.....	رشد جمعیت مسلمانان اهل تسنن در چهار کشور بزرگ سنی نشین
جدول ۱-۱.....	ادیان مختلف در آرژانتین (۲۰۱۰)
جدول ۱-۲.....	جمعیت مسلمانان در سال ۲۰۱۰
جدول ۱-۳.....	ترکیب نژادی مردم آمریکا در سال ۲۰۰۷
جدول ۲-۲.....	جمعیت مسلمانان به تفکیک گروه سنی بر اساس دو منبع آماری
جدول ۳-۲.....	درصد توزیع مسلمانان آمریکا براساس محل تولد
جدول ۴-۲.....	نظر مسلمانان آمریکا درباره نقش زنان در اسلام به طور اعم، نقش زنان در مساجد و مراکز اسلامی و مسأله حجاب
جدول ۵-۲.....	توزیع سازمان‌های شیعی در آمریکا به تفکیک ایالتی
جدول ۱-۳.....	جمعیت خارجی‌ان در آلمان در سال ۲۰۰۹ - ده کشور مهم انتخاب شده

- جدول ۳-۲ درصد تاسیس جمعیت های اسلامی در دوره های ۱۹۷۰ تا ۲۰۰۰ به تفکیک ملیت آن ها..... ۱۰۷
- جدول ۳-۳ معرفی برخی از نشریات به تفکیک ایالت..... ۱۱۰
- جدول ۴-۱ درصد ادیان مختلف در آندور..... ۱۱۴
- جدول ۴-۲ جمعیت مسلمانان در سال های مختلف در آندورا..... ۱۱۴
- جدول ۵-۱ جمعیت ادیان و مذاهب مختلف (درصد) و تغییرات آن طی سالهای ۱۹۰۰ تا ۲۰۰۱..... ۱۲۰
- جدول ۶-۱ دانش آموزان اسپانیا به تفکیک استان..... ۱۴۰
- جدول ۶-۲ سیر استخدام معلمان مسلمان در کشور اسپانیا..... ۱۴۰
- جدول ۶-۳ تعداد کل دانش آموزان اسپانیا و تعداد کل معلمان مسلمان موجود در هر استان..... ۱۴۰
- جدول ۶-۴ مسلمانان بهره مند از خدمات بیمه ی اجتماعی..... ۱۴۱
- جدول ۶-۵ تعداد و درصد شاغلان مراکشی بهره مند از خدمات بیمه ی اجتماعی در ۳۱ دسامبر ۲۰۰۸ و ۲۰۰۹..... ۱۴۱
- جدول ۶-۶ مراکز اسلامی و مساجد اسپانیا..... ۱۴۳
- جدول ۷-۱ انجمن های اسلامی..... ۱۵۹
- جدول ۸-۱ مناطق محلی دارای بالاترین تعداد و درصد مسلمانان در انگلستان و ولز، برگرفته از سرشماری ملی سال ۲۰۰۱..... ۱۶۵
- جدول ۸-۲ تعداد مساجد در شهرهای مختلف انگلستان تا سال ۲۰۱۲..... ۱۷۳
- جدول ۹-۱ نظرسنجی مرکز رازومکوف در سال ۲۰۰۶ در خصوص مذاهب دراوکراین..... ۱۸۰
- جدول ۹-۲ آمار مرکز جهانی تحقیقات Evangelization در مورد تاتارهای کریمه..... ۱۸۲
- جدول ۹-۳ آموزش اسلامی در اوکراین..... ۱۸۶
- جدول ۹-۴ موسسات اسلامی در اوکراین..... ۱۹۳
- جدول ۹-۵ مراکز اسلامی اوکراین..... ۱۹۵
- جدول ۱۰-۱ مساجد و مراکز فرهنگی اسلامی ایتالیا به تفکیک نواحی..... ۲۰۷
- جدول ۱۲-۱ تخمین جمعیت مسلمانان به تعداد نفرات در بلژیک..... ۲۳۰
- جدول ۱۳-۱ حضور ادیان مختلف در بلغارستان..... ۲۴۱
- جدول ۱۳-۲ جمعیت مسلمانان به تعداد نفرات در بلغارستان..... ۲۴۲
- جدول ۱۴-۱ جمعیت بوشنیاک ها در سایر کشورها..... ۲۵۸
- جدول ۱۴-۲ تعداد مساجد در شهرهای مختلف بوسنی و هرزگوین..... ۲۶۲
- جدول ۱۶-۱ وضعیت آموزش مسلمانان در دانمارک (IS CED)..... ۲۸۲
- جدول ۱۷-۱ جمعیت آذربایجانی های مهاجر به روسیه در مناطق مختلف روسیه..... ۲۹۵
- جدول ۱۷-۲ جدول پاسخ دهندگان به این پرسش که آیا حقوق مسلمانان در جمهوری شما رعایت می شود؟..... ۲۹۶
- جدول ۱۷-۳ درصد پاسخ دهندگان به این پرسش که آیا شما به طور مرتب نماز می خوانید؟..... ۲۹۸
- جدول ۱۷-۴ درصد پاسخ دهندگان به این پرسش که آیا شما به طور مرتب به مسجد می روید؟..... ۲۹۸
- جدول ۱۷-۵ درصد پاسخ دهندگان چچنی به این سوال که ارتباط شما با وهابیت، مسیحیت، بودیسم، آتئیسم (بی خدایی) چیست؟..... ۲۹۹
- جدول ۱۷-۶ درصد پاسخ دهندگان کاباردینو-بالکاری به این سوال که ارتباط شما با وهابیت، مسیحیت، بودیسم، آتئیسم (بی خدایی) چیست؟..... ۲۹۹
- جدول ۱۷-۷ درصد پاسخ دهندگان اینگوشی به این سوال که ارتباط شما با وهابیت، مسیحیت، بودیسم، آتئیسم (بی خدایی) چیست؟..... ۲۹۹
- جدول ۱۷-۸ درصد پاسخ دهندگان داغستانی به این سوال که ارتباط شما با وهابیت، مسیحیت، بودیسم، آتئیسم (بی خدایی) چیست؟..... ۳۰۰
- جدول ۱۷-۹ درصد پاسخ دهندگان کاراچایو-چرکسی به این سوال که ارتباط شما با وهابیت، مسیحیت، بودیسم، آتئیسم (بی خدایی) چیست؟..... ۳۰۰
- جدول ۱۷-۱۰ تعداد مساجد به ثبت رسیده هر منطقه در سال ۲۰۰۳..... ۳۰۰
- جدول ۱۸-۱ درصد جوامع مذهبی اسلامی از سال ۱۹۶۰ تا ۲۰۱۰..... ۳۰۸
- جدول ۱۸-۲ انجمن ها و مراکز اسلامی سوئیس..... ۳۱۶
- جدول ۱۹-۱ سازمان های اسلامی در سورینام..... ۳۲۶

جدول ۱-۲۰ حوادث مربوط به مساجد سوئد.....	۳۳۸
جدول ۲-۲۰ کلیساهای تبدیل شده به مسجد.....	۳۳۸
جدول ۳-۲۰ سازمان‌های اسلامی شناخته شده در سوئد.....	۳۳۸
جدول ۱-۲۲ تعداد و درصد مسلمانان در سال‌های مختلف.....	۳۴۸
جدول ۱-۲۳ یکی از ارقام رسمی درباره مسلمانان فرانسه.....	۳۶۰
جدول ۱-۲۴ جمعیت و پیش‌بینی آمار مسلمانان.....	۳۷۸
جدول ۲-۲۴ جمعیت مسلمانان کانادا تا سال ۲۰۰۶.....	۳۷۹
جدول ۳-۲۴ جمعیت مسلمانان خارجی تبار کانادا.....	۳۸۰
جدول ۴-۲۴ مساجد و مراکز اسلامی در کانادا، به تفکیک ایالت و شهر.....	۳۹۰
جدول ۱-۲۵ ترکیب قومی جمعیت در کرواسی، ۲۰۱۱.....	۳۹۷
جدول ۲-۲۵ درصد ادیان مختلف در کرواسی.....	۳۹۸
جدول ۳-۲۵ گرایش‌های دینی در چهار منطقه (درصد).....	۳۹۸
جدول ۴-۲۵ مراکز اسلامی.....	۴۰۹
جدول ۱-۲۶ کسب و کار تجاری مسلمانان در گویان.....	۴۱۶
جدول ۲-۲۶ سازمان‌های اسلامی در گویان.....	۴۱۸
جدول ۱-۲۷ جمعیت حدودی مسلمانان در لوکزامبورگ.....	۴۲۴
جدول ۲-۲۷ برآورد جمعیت مسلمان لوکزامبورگ.....	۴۲۵
جدول ۱-۲۸ توزیع جمعیت مسلمانان در شهرهای مهم مقدونیه در اواخر قرن ۱۶ میلادی.....	۴۳۴
جدول ۲-۲۸ نرخ رشد جمعیت قومی مقدونیه بر اساس آمار رسمی از سال ۱۹۵۰ - ۲۰۳۰.....	۴۳۵
جدول ۳-۲۸ ترکیب جمعیتی مسلمانان مقدونیه در حال حاضر.....	۴۳۶
جدول ۴-۲۸ مساجد و مراکز اسلامی در مقدونیه.....	۴۴۱
جدول ۵-۲۸ سازمان و مراکز اسلامی فعال در مقدونیه.....	۴۴۵
جدول ۱-۳۰ برخی از مساجد اصلی مونته‌نگرو.....	۴۵۹
جدول ۱-۳۱ تغییرات جمعیت مسلمانان در نروژ از ۱۹۹۰ تا ۲۰۳۰.....	۴۶۵
جدول ۱-۳۳ درصد اقلیت مسلمان در یونان.....	۴۸۷
جدول ۲-۳۳ تعداد اقلیت مسلمان در یونان.....	۴۸۷
جدول ۳-۳۳ گروه‌های مردمی در یونان.....	۴۸۹
جدول ۵-۳۳ مکان‌های عبادی مسلمانان در یونان.....	۵۹۵

فهرست نمودارها

نمودار ۱-۰ مسلمانان به عنوان بخشی از جمعیت جهان، ۱۹۹۰ تا ۲۰۳۰.....	۳۰
نمودار ۲-۰ میزان رشد سالانه جمعیت مسلمانان و غیر مسلمانان.....	۳۱
نمودار ۳-۰ میزان رشد سالانه جمعیت مسلمانان در هر منطقه.....	۳۲
نمودار ۴-۰ درصد جمعیت کشورهای مسلمان نشین در گروه‌های سنی انتخاب شده، سالهای ۱۹۹۰ تا ۲۰۳۰.....	۳۲
نمودار ۵-۰ درصد جمعیت مسلمانان کشورهای گروه‌های سنی منتخب در کشورهای دارای اکثریت ۱۹۹۰-۲۰۳۰.....	۳۴
نمودار ۶-۰ سهم جمعیت مسلمانان از کل جمعیت ۱۹۹۰ تا ۲۰۳۰.....	۳۷
نمودار ۷-۰ نرخ رشد سالانه ی جمعیت مسلمانان و غیر مسلمانان.....	۳۸
نمودار ۸-۰ درصد جمعیت در گروه‌های سنی در اروپا.....	۴۳

- نمودار ۹-۰ مسلمانان به عنوان بخشی از جمعیت کل قاره امریکا، ۱۹۹۰ تا ۲۰۳۰..... ۴۵
- نمودار ۱۰-۰ نرخ رشد جمعیت سالانه مسلمانان و غیر مسلمانان در قاره امریکا..... ۴۵
- نمودار ۱۱-۰ تعداد مهاجران مسلمان در کانادا به تفکیک دهه ی ورود به خاک این کشور..... ۴۸
- نمودار ۱۲-۰ مهاجران به کانادا از کشورهای با اکثریت مسلمان در سال های اخیر..... ۴۸
- نمودار ۱۳-۰ برآورد ترکیب جمعیت مسلمانان در آمریکا..... ۵۰
- نمودار ۱۴-۰ درصد جمعیت آمریکا در گروه های سنی به تفکیک مسلمان و غیر مسلمان..... ۵۱
- نمودار ۱۵-۰ نمودار نرخ رشد سالانه جمعیت مسلمانان شیعه و سنی..... ۵۱
- نمودار ۱۶-۰ کشورهایایی که مسلمانان در آن ها زندگی می کنند..... ۵۲
- نمودار ۱-۱ درصد ادیان مختلف در آرژانتین..... ۵۹
- نمودار ۲-۱ درصد تفکیک نژادی و مذهبی گروه های قومی در ایالات متحده در سال ۲۰۰۸..... ۶۷
- نمودار ۲-۲ درصد جمعیت نسلی مسلمانان..... ۷۰
- نمودار ۳-۲ درصد جمعیت مسلمانان براساس سن در ایالات متحده..... ۷۱
- نمودار ۴-۲ پراکندگی مسلمانان در ایالات متحده (۱۹۹۲-۱۹۸۶)..... ۷۲
- نمودار ۵-۲ توزیع جغرافیایی ادیان مختلف در ایالات متحده به درصد..... ۷۲
- نمودار ۶-۲ تقسیم بندی نژادی از مسلمانان امریکا..... ۷۲
- نمودار ۷-۲ ترکیب نژادی مسلمانان ایالات متحده به تفکیک محل تولد..... ۷۳
- نمودار ۸-۲ مذهب مسلمانان با ملیت های آنان در ایالات متحده (درصد)..... ۷۴
- نمودار ۹-۲ ده شغل مهم مسلمانان..... ۷۶
- نمودار ۱۰-۲ وضعیت تحصیلی مسلمانان در ایالات متحده (درصد)..... ۷۶
- نمودار ۱۱-۲ درآمد خانوارهای مسلمان در ایالات متحده (درصد)..... ۷۶
- نمودار ۱۲-۲ تصور امریکایی ها درباره ی تبعیض نسبت به گروه های مذهبی..... ۷۷
- نمودار ۱۳-۲ مشارکت مسلمانان در جامعه امریکا..... ۷۷
- نمودار ۱۴-۲ میزان رعایت حجاب در میان زنان مسلمان (درصد)..... ۷۹
- نمودار ۱۵-۲ نظرسنجی در خصوص میزان تعهد مسلمانان به دین اسلام..... ۸۰
- نمودار ۱۶-۲ میزان شرکت در مراسمات مذهبی توسط مسلمانان (درصد) به تفکیک جمعیت کل، جنسیت، مذهب و ملیت..... ۸۱
- نمودار ۱۷-۲ وضعیت انجام نمازهای روزانه مسلمانان امریکا (درصد)..... ۸۱
- نمودار ۱۸-۲ میزان تعهد به اسلام در میان مسلمانان متولد در امریکا (درصد) به تفکیک جنسیت، ملیت، سن و مذهب..... ۸۲
- نمودار ۱۹-۲ میزان حضور اتباع مسلمان در مساجد ایالات متحده..... ۸۳
- نمودار ۲۰-۲ تعدادی از موسسات مسلمانان (۱۸ فوریه ۲۰۱۳)..... ۸۶
- نمودار ۲۱-۲ مساجد به تفکیک گروه های نژادی غالب (درصد)..... ۸۶
- نمودار ۱-۳ ادیان و مذاهب در آلمان..... ۹۳
- نمودار ۲-۳ مسلمانان مهاجر در آلمان براساس کشور (مبدأ)..... ۹۳
- نمودار ۳-۳ فرقه ها و مذاهب اسلامی..... ۹۸
- نمودار ۴-۳ توزیع علویان و نسبت آن ها به کل مسلمانان به تفکیک ایالت ها..... ۹۸
- نمودار ۵-۳ جمعیت مهاجران تحت آموزش های رسمی (درصد)..... ۹۹
- نمودار ۶-۳ میزان عضویت مسلمانان در انجمن های آلمانی یا انجمن های مرتبط با کشور متبوع خود..... ۱۰۲
- نمودار ۷-۳ تعداد مساجد و مصلی در آلمان..... ۱۰۴
- نمودار ۱-۴ بزرگترین گروه های مذهبی در آندورا (۲۰۱۰)..... ۱۱۴
- نمودار ۱-۵ وضعیت تحصیلی پیروان ادیان (درصد) تا سال ۲۰۰۵..... ۱۲۰

- نمودار ۵-۲ جمعیت مسلمانان اتریش طی سالهای ۲۰۰۹-۲۰۰۱ براساس ملیت..... ۱۲۱
- نمودار ۵-۳ میزان درصد در جمعیت کل مسلمانان..... ۱۲۲
- نمودار ۵-۳ تعداد پیروان ادیان مختلف در لیختن اشتاین از سال ۱۹۳۰ تا ۲۰۱۰..... ۱۲۷
- نمودار ۶-۱ تعداد مسلمانان اسپانیا به تفکیک استان..... ۱۳۷
- نمودار ۶-۲ مسلمانان اسپانیا به تفکیک ملیت در سال ۲۰۱۰..... ۱۳۸
- نمودار ۷-۱ مناطق اسلوونی..... ۱۵۱
- نمودار ۷-۲ گروه های مذهبی اسلوونی براساس سرشماری سال ۲۰۰۲..... ۱۵۱
- نمودار ۷-۳ جمعیت مسلمانان در اسلوونی به تفکیک ملیت در سال ۲۰۰۲..... ۱۵۲
- نمودار ۷-۴ جمعیت یهودیان و مسلمانان اسلوونی، سرشماری سالهای ۲۰۰۲، ۱۹۸۱، ۱۹۹۱، ۱۹۷۱، ۱۹۵۳..... ۱۵۲
- نمودار ۷-۵ بزرگترین گروه‌های مذهبی در اسلوونی (۲۰۱۰)..... ۱۵۳
- نمودار ۸-۱ تغییر در گرایش‌های مذهبی در سال های ۲۰۰۱ و ۲۰۱۱..... ۱۶۳
- نمودار ۸-۲ جمعیت مذاهب در بریتانیا، ۲۰۰۱..... ۱۶۵
- نمودار ۸-۳ درصد مسلمانان در شهرهای مختلف..... ۱۶۶
- نمودار ۸-۴ جمعیت اقلیت های مختلف مسلمان در انگلستان..... ۱۶۶
- نمودار ۹-۱ ملیت های مختلف اوکراین..... ۱۷۹
- نمودار ۹-۲ مذاهب اوکراین طبق آمار سال ۲۰۰۶..... ۱۸۰
- نمودار ۹-۳ درصد ادیان مختلف در اوکراین..... ۱۸۰
- نمودار ۹-۴ گروه های قومی اصلی مسلمان در اوکراین (سرشماری ۲۰۰۱)..... ۱۸۲
- نمودار ۹-۵ ملیت های مختلف مسلمانان اوکراین..... ۱۸۲
- نمودار ۱۰-۱ جمعیت پیروان ادیان مختلف در ایتالیا..... ۱۹۹
- نمودار ۱۰-۲ مسلمانان خارجی ساکن در ایتالیا به تفکیک ملیت (درصد)..... ۲۰۳
- نمودار ۱۲-۱ جمعیت پیروان ادیان و فرقه های اقلیت در بلژیک..... ۲۲۹
- نمودار ۱۲-۲ جمعیت مسلمانان در منطقه بروکسل..... ۲۳۱
- نمودار ۱۲-۳ دستاوردهای آموزشی بین المللی سازمان همکاری های اقتصادی و توسعه..... ۲۳۲
- نمودار ۱۲-۴ درصد پراکندگی مساجد در نواحی بلژیک..... ۲۳۳
- نمودار ۱۲-۵ درصد تنوع قومی مساجد در ناحیه فلاندر..... ۲۳۳
- نمودار ۱۲-۶ پراکندگی مساجد در استان های فلاندر..... ۲۳۳
- نمودار ۱۲-۷ ترکیب مساجد ترک ها..... ۲۳۴
- نمودار ۱۲-۸ درصد ترکیب قومی مساجد بروکسل..... ۲۳۴
- نمودار ۱۲-۹ پراکندگی مساجد در محلات مختلف بروکسل..... ۲۳۴
- نمودار ۱۲-۱۰ ترکیب مذهبی مساجد بروکسل به درصد..... ۲۳۵
- نمودار ۱۲-۱۱ توزیع مساجد در استان های فرانسوی زبان..... ۲۳۵
- نمودار ۱۲-۱۲ ترکیب مذهبی مساجد والونی..... ۲۳۵
- نمودار ۱۲-۱۳ نقشه مراکز فرهنگی مسلمانان در بروکسل..... ۲۳۶
- نمودار ۱۳-۱ ترکیب جمعیتی ادیان مختلف در بلغارستان..... ۲۴۱
- نمودار ۱۳-۲ ترکیب جمعیتی به تفکیک ملیت..... ۲۴۳
- نمودار ۱۴-۱ درصد تخمینی پیروان مذاهب و ادیان در بوسنی و هرزگوین در سال ۲۰۰۰..... ۲۵۷
- نمودار ۱۴-۲ درصد پیروان ادیان و مذاهب در بوسنی و هرزگوین (۱۹۹۱ م)..... ۲۵۸
- نمودار ۱۴-۳ تعداد شرکت کنندگان در دوره های «مکتب» به تفکیک مفتی گری های جامعه اسلامی..... ۲۶۰

- نمودار ۴-۱۴ تعداد کل مکتب‌خانه‌های یوسنی و هرزگوین..... ۲۶۱
- نمودار ۱-۱۵ درصد ادیان مختلف کشور ترینیداد و توباگو..... ۲۶۹
- نمودار ۲-۱۵ توزیع مذهبی مردم ترینیداد و توباگو بر اساس نظرسنجی دولت در سال ۲۰۰۰..... ۲۷۰
- نمودار ۱-۱۶ گروه‌های مختلف مذهبی در دانمارک..... ۲۷۹
- نمودار ۲-۱۶ جمعیت مهاجران و فرزندان آن‌ها در شهرها از ۱ ژانویه ۲۰۰۹..... ۲۸۰
- نمودار ۳-۱۶ تعداد مهاجران از کشورهای مسلمان در کپنهاگ (۲۰۰۳)..... ۲۸۱
- نمودار ۴-۱۶ تعداد مهاجران از کشورهای مسلمان در آرهوس (۲۰۰۳)..... ۲۸۱
- نمودار ۵-۱۶ تعداد مهاجران از کشورهای مسلمان در اودنسه (۲۰۰۳)..... ۲۸۱
- نمودار ۶-۱۶ جمعیت مهاجران و نسل‌های آن‌ها از کشورهایی که دین اول آن‌ها اسلام است (از ۱ ژانویه ۲۰۰۹)..... ۲۸۱
- نمودار ۷-۱۶ درصد اشتغال مهاجران از کشورهای مسلمان (۱ ژانویه ۲۰۰۵)..... ۲۸۳
- نمودار ۱-۱۷ جمعیت مسلمان باشقیرستان..... ۲۹۲
- نمودار ۲-۱۷ جمعیت زنان و مردان باشقیرستان..... ۲۹۲
- نمودار ۳-۱۷ جمعیت مسلمان تاتارستان..... ۲۹۳
- نمودار ۴-۱۷ جمعیت زنان و مردان تاتارستان..... ۲۹۳
- نمودار ۵-۱۷ جمعیت مسلمانان چچن..... ۲۹۳
- نمودار ۶-۱۷ جمعیت زنان و مردان چچن..... ۲۹۳
- نمودار ۷-۱۷ جمعیت مسلمان و غیرمسلمان داغستان..... ۲۹۳
- نمودار ۸-۱۷ جمعیت زنان و مردان داغستان..... ۲۹۳
- نمودار ۹-۱۷ درصد جمعیت مسلمان روسیه..... ۲۹۳
- نمودار ۱۰-۱۷ جمعیت اقوام مسلمان روسیه..... ۲۹۴
- نمودار ۱۱-۱۷ جمعیت مسلمانان اهل جمهوری‌های شوروی سابق که در روسیه ساکن هستند..... ۲۹۴
- نمودار ۱-۱۸ جمعیت ساکن به تفکیک مذهب در هزار..... ۳۰۵
- نمودار ۲-۱۸ جمعیت مسلمان و تغییرات آن در سوویس..... ۳۰۷
- نمودار ۳-۱۸ بخش‌هایی که جمعیت مسلمانان آن‌ها بیش از ۵ درصد است..... ۳۰۷
- نمودار ۴-۱۸ بخش‌های دارای جمعیت مسلمان بیش از ۵ درصد (به استثنای ژنو)..... ۳۰۷
- نمودار ۵-۱۸ نظرات مردم سوویس در همه‌پرسی ممنوعیت ساخت مناره در کشورشان..... ۳۰۹
- نمودار ۱-۱۹ توزیع مذهبی مردم سورینام براساس نظرسنجی سال ۲۰۰۴..... ۳۲۱
- نمودار ۲-۱۹ توزیع مذهبی مردم سورینام براساس the world factbook..... ۳۲۲
- نمودار ۱-۲۰ جمعیت تخمینی مسلمانان (۱۹۷۰-۲۰۰۶)..... ۳۳۱
- نمودار ۲-۲۰ پنج گروه اصلی متولدین خارجی - به تفکیک کشور تولد (۲۰۰۲)..... ۳۳۲
- نمودار ۱-۲۲ جمعیت مسلمانان در صربستان (به جز منطقه کوزوو)..... ۳۴۲
- نمودار ۲-۲۲ اقلیت‌های قومی در صربستان سرشماری سال ۲۰۰۲..... ۳۴۸
- نمودار ۱-۲۳ حضور ادیان در فرانسه..... ۳۵۹
- نمودار ۲-۲۳ جمعیت مسلمانان در فرانسه..... ۳۶۱
- نمودار ۳-۲۳ تعداد مساجد و نهادهای مذهبی در فرانسه..... ۳۶۱
- نمودار ۴-۲۳ تخمین تعداد مسلمانان فرانسه، براساس آلف بویه..... ۳۶۲
- نمودار ۵-۲۳ جمعیت مسلمانان در فرانسه..... ۳۶۹
- نمودار ۱-۲۴ اقلیت‌های قومی در کانادا، طبق سرشماری سال ۲۰۰۱..... ۳۷۷
- نمودار ۲-۲۴ مذاهب مختلف کانادا..... ۳۷۷

نمودار ۳-۲۴ جمعیت مسلمانان کانادا	۳۷۸
نمودار ۴-۲۴ پیش بینی جمعیت مسلمانان کشور کانادا تا سال ۲۰۲۰	۳۷۹
نمودار ۵-۲۴ فرقه های مسلمان در کانادا	۳۸۱
نمودار ۸-۲۴ تصور مسلمانان کانادایی درباره حمایت از تروریسم	۳۸۲
نمودار ۹-۲۴ حمایت مسلمانان کانادایی از جریانهای افراط گرایی	۳۸۲
نمودار ۱۰-۲۴ تأیید اقدام نظامی کانادا در افغانستان	۳۸۳
نمودار ۱۱-۲۴ عدم تأیید اقدام نظامی کانادا در افغانستان	۳۸۳
نمودار ۱۲-۲۴ رضایتمندی مسلمانان از شرایط	۳۸۳
نمودار ۱۳-۲۴ سطح تحصیلات مسلمانان کانادایی	۳۸۴
نمودار ۱۴-۲۴ مهم ترین منابع نگرانی مسلمانان کانادا	۳۸۴
نمودار ۱۵-۲۴ احساس غرور و افتخار مسلمانان کانادا از دموکراسی، آزادی های فردی، چند فرهنگی و صلح و بشردوستی در کانادا	۳۸۶
نمودار ۱۶-۲۴ کانادا باید خود را با عقاید سنتی وفق دهد	۳۸۶
نمودار ۱۷-۲۴ مهاجران باید خود را با جریان غالب در کانادا وفق دهند	۳۸۶
نمودار ۱۸-۲۴ کانادا باید خود را با عقاید سنتی وفق دهد	۳۸۷
نمودار ۱-۲۵ درصد مذاهب بر اساس سرشماری سال ۱۹۹۱	۳۹۷
نمودار ۲-۲۵ مهم ترین اقلیت های ثبت شده در سرشماری سال ۲۰۰۱	۳۹۸
نمودار ۳-۲۵ گرایش های دینی در نواحی بزرگ کرواسی در سال ۲۰۰۴ (درصد)	۳۹۸
نمودار ۴-۲۵ تعداد جمعیت مسلمان از سال ۱۹۷۱ تا ۱۹۹۹	۴۰۰
نمودار ۵-۲۵ تعداد جمعیت مسلمان از سال ۱۹۷۱ تا ۱۹۹۹ بر حسب درصد	۴۰۰
نمودار ۱-۲۶ توزیع مذهبی مردم گویان بر اساس گزارش ایالات متحده	۴۱۳
نمودار ۲-۲۶ توزیع مذهبی مردم گویان بر اساس نظرسنجی دولت گویان	۴۱۳
نمودار ۱-۲۷ میزان پیروان ادیان مسیحی و غیر مسیحی	۴۲۳
نمودار ۲-۲۷ جمعیت حدودی مسلمانان در لوکزامبورگ	۴۲۴
نمودار ۳-۲۷ برآورد جمعیت مسلمان لوکزامبورگ	۴۲۵
نمودار ۴-۲۷ جدول ملیتی تبار مسلمانان در فوریه سال ۲۰۰۱ م (ده کشور اول)	۴۲۶
نمودار ۵-۲۷ تخمین جمعیت مسلمانان در لوکزامبورگ براساس قاره	۴۲۶
نمودار ۶-۲۷ برآورد جمعیت مسلمانان در لوکزامبورگ براساس مناطق اروپایی	۴۲۶
نمودار ۱-۲۸ تقسیم جمعیت قومی مقدونیه براساس آمار رسمی سال ۲۰۰۲ میلادی	۴۳۳
نمودار ۲-۲۸ تغییرات جمعیت مسلمانان مقدونیه در نیم قرن گذشته و پیش بینی آینده	۴۳۶
نمودار ۳-۲۸ ترکیب جمعیتی مسلمانان مقدونیه در حال حاضر	۴۳۶
نمودار ۴-۲۸ آمار دانش آموزان و اساتید مدراس دینی عیسی بیگ مقدونیه	۴۳۹
نمودار ۱-۳۰ درصد ادیان مختلف در جمهوری مونته نگرو	۴۵۵
نمودار ۲-۳۰ تفکیک قومیتی مسلمانان مونته نگرو	۴۵۷
نمودار ۳-۳۰ تعداد مساجد در شهرها در دوران حکومت عثمانی	۴۵۹
نمودار ۱-۳۱ جمعیت فرقه های مسیحی	۴۶۳
نمودار ۲-۳۱ نمودار رشد مذاهب در نروژ (درصد)	۴۶۳
نمودار ۳-۳۱ مذاهب مختلف در نروژ	۴۶۳
نمودار ۴-۳۱ بیشترین کودک مهاجران متولد شده در نروژ در سال ۲۰۱۰	۴۶۶
نمودار ۵-۳۱ بزرگترین گروه های مهاجر در سال ۲۰۱۰	۴۶۶

نمودار ۳۱-۶ بیشترین جمعیت مهاجر.....	۴۶۶
نمودار ۳۱-۷ جمعیت مهاجران وارد شده بر اساس کشور مبدأ.....	۴۶۷
نمودار ۳۲-۱ آمار ادیان مختلف در هلند.....	۴۷۳
نمودار ۳۲-۲ ترکیب جمعیتی مسلمانان تا سال ۲۰۰۵.....	۴۷۴
نمودار ۳۲-۳ گروه های قومی مسلمانان.....	۴۸۷
نمودار ۳۳-۴ درصد مسلمانان به تفکیک نژاد.....	۴۸۸
نمودار ۳۳-۵ بزرگترین گروه های مذهبی یونان.....	۴۸۹
نمودار ۳۳-۶ پیشرفت آموزشی با استفاده از طبقه بندی استاندارد بین المللی آموزش و پرورش.....	۴۹۲

فهرست نقشه ها

نقشه ۰-۱ برآورد توزیع جمعیت مسلمان بر حسب کشور در سال ۲۰۳۰.....	۲۸
نقشه ۰-۲ مهاجرت اروپا.....	۳۶
نقشه ۰-۳ توزیع احتمالی جمعیت مسلمانان در سال ۲۰۳۰.....	۳۷
نقشه ۰-۴ وضعیت مهاجرت مسلمانان جهان به امریکا.....	۴۴
نقشه ۰-۵ پراکنش مسلمانان در جهان.....	۴۴
نقشه ۰-۶ مکان های مهم معماری اسلامی.....	۵۵
نقشه ۱-۱ آرژانتین.....	۵۶
نقشه ۲-۱ جمعیت و پراکندگی مسلمانان.....	۹۶
نقشه ۲-۲ تعداد مساجد و مراکز اسلامی در مناطق مختلف ایالات متحده (۲۰۱۳).....	۸۴
نقشه ۳-۱ نرخ رشد جمعیت خارجی در آلمان ۲۰۰۵ - ۲۰۰۹ (به هزار).....	۹۵
نقشه ۳-۲ توزیع موسسات و مراکز اسلامی رسمی ثبت شده به تفکیک استان ها (درصد).....	۱۰۶
نقشه ۴-۱ آندورا.....	۱۱۳
نقشه ۵-۱ کشور اتریش.....	۱۱۹
نقشه ۶-۱ پیشروی مسلمانان در دوران فتح اسپانیا.....	۱۳۱
نقشه ۶-۲ مسلمانان اسپانیا به تفکیک ملیت در سال ۲۰۱۰.....	۱۳۸
نقشه ۶-۳ مسلمانان غیر اسپانیایی.....	۱۳۹
نقشه ۶-۴ مسلمانان اسپانیایی تبار.....	۱۳۹
نقشه ۶-۵ مراکز و مساجد اسلامی در اسپانیا.....	۱۴۴
نقشه ۶-۶ مراکز و مساجد اسلامی در اسپانیا.....	۱۴۴
نقشه ۷-۱ مراکز و مساجد اسلامی اسلوونی.....	۱۵۲
نقشه ۸-۱ توزیع جمعیت مذاهب در بریتانیا، ۲۰۰۱.....	۱۶۴
نقشه ۸-۲ درصد جمعیت مسلمانان در بریتانیا.....	۱۶۴
نقشه ۹-۱ مساجد اوکراین.....	۱۹۰
نقشه ۱۰-۱ پیشروی مسلمانان در ایتالیا.....	۱۹۹
نقشه ۱۰-۲ مراکز اسلامی و مساجد ایتالیا.....	۲۰۶
نقشه ۵-۱ کشور بلاروس.....	۲۱۹
نقشه ۱۲-۱ بلژیک.....	۲۲۹
نقشه ۱۳-۱ نرخ رشد و پراکندگی در مناطق مختلف بلغارستان.....	۲۴۳

نقشه ۱-۱۴ جمعیت مسلمانان در جمهوری صربسکا و منطقه برچکو.....	۲۵۹
نقشه ۱-۱۵ ترینیداد و توباگو.....	۲۶۹
نقشه ۲-۱۵ سازمان‌های اسلامی در ترینیداد و توباگو.....	۲۷۵
نقشه ۱-۱۶ دانمارک.....	۲۷۹
نقشه ۱-۱۷ روسیه.....	۲۹۱
نقشه ۱-۲۵ جمعیت مسلمانان به تفکیک استان‌ها طبق سرشماری سال ۲۰۰۱.....	۳۰۸
نقشه ۱-۱۹ سورینام.....	۳۲۱
نقشه ۱-۲۰ سوئد.....	۳۲۹
نقشه ۱-۲۰ سن توینسنت و گرنادین.....	۳۴۳
نقشه ۱-۲۲ درصد پراکندگی مسلمانان در نواحی صربستان.....	۳۴۸
نقشه ۱-۲۳ پراکندگی مسلمانان در فرانسه.....	۳۶۱
نقشه ۱-۲۳ تعداد مساجد و اماکن مذهبی.....	۳۶۹
نقشه ۱-۲۳ پراکندگی مساجد و نمازخانه‌ها در فرانسه (۱۹۸۰).....	۳۷۰
نقشه ۱-۲۳ پراکندگی مساجد و نمازخانه‌ها در فرانسه (۲۰۰۵).....	۳۷۰
نقشه ۱-۲۴ مسلمانان کانادا.....	۳۷۹
نقشه ۲-۲۴ جمعیت مسلمانان کانادا به تفکیک منطقه و استان.....	۳۸۰
نقشه ۳-۲۴ جمعیت مسلمانان خارجی تبار کانادا.....	۳۸۱
نقشه ۱-۲۵ جمعیت مسلمانان به تفکیک استان‌ها طبق سرشماری سال ۲۰۰۱.....	۴۰۱
نقشه ۲-۲۵ عبادتگاه‌های مسلمانان در کرواسی.....	۴۰۹
نقشه ۱-۲۶ گویان.....	۴۱۳
نقشه ۱-۲۷ کشور لوکزامبورگ.....	۴۲۳
نقشه ۱-۲۸ مقدونیه.....	۴۳۳
نقشه ۱-۲۹ موناکو.....	۴۵۱
نقشه ۱-۳۰ مونته‌نگرو.....	۴۵۵
نقشه ۲-۳۰ پراکندگی جمعیت مسلمانان در مناطق مختلف مونته‌نگرو.....	۴۵۷
نقشه ۱-۳۱ مذاهب در نروژ.....	۴۶۴
نقشه ۲-۳۱ جمعیت مسلمانان در نروژ.....	۴۶۵
نقشه ۱-۳۲ هلند.....	۴۷۳
نقشه ۱-۳۳ یونان.....	۴۸۴

روش تحقیق و شیوه تدوین

اطلس اقلیت های مسلمان جهان

(مجلد اول) اروپا و آمریکا

۱- مقدمه

طرح اطلس اقلیت‌های مسلمان جهان، با همت مرکز مطالعات بین‌المللی دینی دانشکده مطالعات جهان دانشگاه تهران و همکاری چند سازمان و مؤسسه علمی - دانشگاهی، در بهمن‌ماه سال ۱۳۸۸ با تشکیل اولین جلسه شورای علمی، آغاز شد. موضوع مورد مطالعه در این پژوهش، اقلیت‌های مسلمان یعنی همه فرق و مذاهب اسلامی است که مجموع آن‌ها اقلیت مسلمان در یک کشور را تشکیل می‌دهد. ملاک انتخاب برای اقلیت می‌تواند کمی یا کیفی باشد. در ملاک کمی تعداد مسلمانان در کشور مورد نظر و همچنین درصد جمعیت، مبنای تحقیق قرار می‌گیرد؛ در این صورت اقلیت مسلمان از یک تا ۵۰ درصد را شامل می‌شود. در ملاک کیفی، بیشتر به قدمت حضور مسلمانان، نقش و پویایی فرهنگی و اجتماعی آن‌ها در آن جامعه توجه می‌شود. تعریف اقلیت در این تحقیق بر اساس ملاک کمی است و جمعیت بیش از یک درصد مورد نظر می‌باشد. اما واضح است که تحقیق در این خصوص وقتی ممکن است که مسلمانان آن کشور از جهت اجتماعی، فرهنگی و سیاسی فعالیت و حضور قابل توجهی داشته باشند و اطلاعات لازم جمعیتی در این خصوص وجود داشته باشد.

در زمینه جهان اسلام که مسلمانان در آنجا اکثریت را تشکیل می‌دهند و همچنین در مورد اقلیت‌های مسلمان، کتاب‌های متنوعی نوشته شده است - هرچند به زبان فارسی کتاب‌های تحلیلی، تحقیقی و مستند کمتر است - اما هیچکدام از ویژگی یک اطلس جامع فرهنگی و اجتماعی برخوردار نیست. این اطلس، ضمن ارائه یک نمای کلی از مسلمانان و وضعیت جمعیتی و همچنین توزیع جغرافیایی آن‌ها، به بررسی مسائل مختلف مسلمانان در حوزه‌های فرهنگی - اجتماعی و دینی در کشورها می‌پردازد و بر آن است تا وضعیت فرهنگی و اجتماعی مسلمانان را در جوامع غیراسلامی با تأکید بر شیعیان به طور جامع و در ارتباط با جغرافیای آن‌ها مورد بررسی قرار دهد و به خوانندگان آن، اطلاعات جامعی در زمینه‌های زیر ارائه نماید:

- وضعیت جمعیتی مسلمانان؛
- معرفی کشور مربوطه و وضعیت فرهنگی و دینی آن؛
- فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی و آموزشی مسلمانان؛
- آسیب‌شناسی فرهنگی و اجتماعی آن‌ها؛
- پراکندگی اقوام و مذاهب اسلامی

کتاب اطلس با هدف آشناکردن خواننده با هویت فرهنگی، سبک زندگی، پایگاه اجتماعی، ترکیب جمعیتی و همگرایی مسلمانان با محیط زندگی خویش و ادیان دیگر جمع‌آوری و تنظیم شده و در قالب نقشه، نمودار و عملیات کارتوگرافی ارائه شده است. این اطلس به دنبال پاسخ به سؤالات زیر می‌باشد:

۱. پراکندگی فضایی اقلیت مسلمان در جهان چگونه است؟
۲. تاریخ ورود اسلام به آن کشور چگونه بوده و چه کسانی در آن تاثیر داشتند؟
۳. مسلمانان کشور مورد نظر، از چه ترکیب جمعیتی و قومی برخوردار هستند؟
۴. مسلمانان از چه هویت اجتماعی و مذهبی برخوردارند؟
۵. سبک زندگی مسلمانان چگونه است و دین چقدر در آن تأثیرگذار است؟
۶. مسلمانان از جهت منزلت، پایگاه و فعالیت اجتماعی در چه جایگاهی قرار دارند؟
۷. مراکز اسلامی و فعالیت‌های دینی آن‌ها چگونه است؟

۸. همزیستی ادیان در آن جامعه تا چه حد به چشم می‌خورد؟
 ۹. آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی که با آن روبه‌رو هستند، چیست؟
- در جهان، اطلس‌های مختلفی وجود دارد که معروف‌ترین آن‌ها اطلس جهان اسلام است که تاکنون انواع مختلف آن در کشورها به چاپ رسیده است که بیشتر آن‌ها به تاریخ اسلام پرداخته و کمتر به وضعیت معاصر مسلمانان، به ویژه در کشورهای غیراسلامی اشاره داشته‌اند. در ذیل بعضی از آن‌ها معرفی می‌شود:

۱. اطلس فرهنگی جدید جهان اسلام (The new cultural atlas of the Islamic World): این اطلس در ۱۹۰ صفحه با عکس‌های رنگی تهیه شده است و شامل تاریخ اسلام و توضیحاتی درباره قرآن، مکه، مسجد، حج و هنر اسلامی است.

۲. اطلس فرهنگی اسلام (Cultural Atlas of Islam): این اطلس به زبان انگلیسی در ۵۱۲ صفحه شامل ۳۰۰ عکس، نقشه، تصاویر و ۷۵ نقشه اصلی است. انتشارات مک‌میلان در سال ۱۹۸۶، این اطلس را در نیویورک به چاپ رساند. این کتاب در چهار بخش گردآوری شده است: بخش اول شامل عربستان، قبیله‌های عرب قبل از اسلام، زبان و تاریخ، الفبای عربی و ارتباطات با تمدن‌های دیگر، مذهب و فرهنگ است. بخش دوم، در مورد ماهیت تمدن اسلامی - که توحید است - و سپس نهادهای اجتماعی توضیح می‌دهد. بخش سوم، به موضوعاتی همچون قرآن، سنت، فروع دین، شریعت، هنر و وجود اکتشافات قابل توجهی از جلوه اسلام در تمام زمینه‌های فکری، اجتماعی، هنری، سیاسی، علمی و زندگی می‌پردازد؛ و بخش چهارم شامل اسلام، نظر اسلام درباره ادیان دیگر، فتوحات، روش شناختی علوم، علوم زبانها، علوم قرآن، علوم حدیث، حقوق، شریعت و عدالت، کلام، تصوف، ادبیات، فلسفه، داروشناسی، فیزیک، ریاضیات و نجوم، دستیابی مسلمانان در تاریخ به پزشکی، شیمی، دستیابی به نثر، شعر، هنر، خطاطی، هنرهای سه بعدی، فن صوت، هنر صدا در جوامع اسلامی مثل قرائت قرآن و موسیقی و نتهای موسیقی است.

۳. اطلس تاریخ اسلام (Atlas zur Geschichte des Islam): این اطلس در ۱۸۷ صفحه ۳ A در «دارماشتاد» آلمان در سال ۲۰۰۱، به زبان آلمانی به چاپ رسیده است. نویسنده، استاد تاریخ و جغرافیاست و در تهیه اطلس جهان نیز همکاری داشته است. این اطلس، نتیجه ده سال تلاش ایشان است. محتوای اطلس به صورت کلی شامل صدر اسلام، دوره کلاسیک و خلفای اسلامی، از قرون وسطی تا قرن نوزدهم، دوره عثمانی و قرن بیستم و همینطور اسلام در کشورهای مختلف دنیا است. در آخر این مباحث، بحثی با عنوان «بحران‌ها و چالش‌ها» نیز مطرح شده است که در آن به کشورهای مختلف از جمله عراق، فلسطین، سودان و غیره و همچنین مسلمانان اروپا پرداخته شده است. شعار اطلس، همان حدیث امام علی (ع) است: «انسانها دشمن کسانی هستند که آن‌ها را نمی‌شناسند».

۴. در فرانسه نیز می‌توان به دو اثری که در خصوص مسلمانان جهان منتشر شده اشاره کرد:

- کتابی با عنوان «اطلس اسلام در جهان» که در سال ۲۰۰۵ با مشخصات زیر منتشر گردیده و در همان سال برنده جایزه شده است: Ptolémée du festival international de Saint-Dié DUPONT Anne-Laure, BALAVOINE Guillaume, Atlas de l'islam dans le monde. Lieux, pratiques et idéologies, Paris, éditions Autrement, «Atlas monde», ۲۰۰۵, p ۶۴

- کتاب «اقلیت‌ها در اسلام: جغرافیای سیاسی و اجتماعی» که در

اقیانوسیه؛ ۳- آفریقا. اما یکی از مشکلات این پژوهش، عدم دسترسی به اطلاعات موجود و یا کمی اطلاعات آماری به ویژه در خصوص بعضی از کشورها بود. به عنوان مثال در برخی از کشورهای آفریقایی یا در برخی از کشورهایی که سخت گیری های سیاسی و اجتماعی نسبت به اقلیت ها وجود دارد، مطالعه و تحقیق درباره مسلمانان با دشواری های خاص خود مواجه است. هر چند در کشورهای اروپایی حساسیت های خاصی نسبت به پرسش از دین و مذهب وجود دارد، اما به دلیل مسائل اجتماعی و سیاسی پیش آمده، امروزه تحقیقات مفصلی درباره مسلمانان در اروپا صورت گرفته است که زمینه خوبی برای تهیه این اطلس گردید. از همین رو، این طرح ابتدا با بررسی وضعیت مسلمانان در اروپا و آمریکا آغاز شد. فاز اول این طرح که شامل حوزه اروپا، آمریکای مرکزی، آمریکای شمالی و آمریکای لاتین است، کشورهای آرژانتین، آلمان، آمریکا، آندورا، اتریش، اسپانیا، اسلوونی، انگلستان، اوکراین، ایتالیا، بلاروس، بلژیک، بلغارستان، بوسنی و هرزگوین، ترینیداد و توباگو، دانمارک، روسیه، سنت وین سنت و گرنادین، سورینام، سوئد، سوئیس، صربستان، فرانسه، کانادا، کرواسی، گویان، لوکزامبورگ، لیختن اشتاین، مقدونیه، موناکو، مونته نگرو، نروژ، هلند و یونان را در بر می گیرد.

گام اول طرح اطلس اقلیت های مسلمان جهان از ابتدا تا پایان آن، دارای مراحل مختلفی بود که در ذیل به ترتیب به اختصار بیان شده است.

۲- مرحله اول: جلسات شورای علمی و بررسی کلیات و مراحل طرح

در جلسات شورای علمی که اولین جلسه آن در روز سه شنبه ۱۳۸۸/۱۱/۱۹، با همکاری و حضور اساتید سازمان ها و مؤسسات علمی - دانشگاهی تشکیل شد و به طور مستمر ادامه یافت، بررسی و تکمیل طرح نامه اطلس، ضرورت ها، محورها و ویژگی های آن، بررسی اطلس های دیگر، شیوه نامه و گردش کار مقالات و تأمین هزینه های طرح، موضوعاتی بودند که به تدریج در دستور کار قرار گرفتند و در این راستا موارد ذیل مطرح و مورد بررسی قرار گرفت:

۱. ارتباط و انعقاد قرارداد با سازمان ها و موسساتی که می توانند در این زمینه کمک نمایند از جمله سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، دفتر مطالعات وزارت امور خارجه و بنیاد دایره المعارف اسلامی؛
۲. شناسایی کتابخانه ها و سازمان هایی که ممکن است منابع پژوهشی لازم را داشته باشند؛
۳. شناسایی و جذب پژوهشگران لازم؛
۴. انتخاب مشاور و ناظر در کنار پژوهشگران؛
۵. آماده نمودن طرح و شناسایی کشورهای مورد مطالعه با تعریف مفهوم اقلیت های مسلمان؛
۶. برنامه ریزی در مورد تعیین حجم اطلس، سهم هر کشور و شورای ویراستاری و بازخوانی متن؛
۷. جمع آوری اطلاعات و منابع علمی به زبانهای مختلف انگلیسی، روسی، اسپانیایی، ایتالیایی، فرانسوی، آلمانی و معرفی آن ها به محققان و نویسندگان مقالات به منظور مساعدت و تسریع در تدوین مقالات؛
۸. تهیه فهرستی از موضوعاتی که می توانند تبدیل به نقشه شوند و در جمع آوری اطلاعات باید مورد توجه قرار گیرد؛
۹. تهیه شیوه نامه تدوین مقالات؛

سال ۲۰۰۱ منتشر شده است:

DE PLANHOL Xavier, Minorités en Islam, géographie politique et sociale, Flammarion [۱۹۹۷] ۲۰۰۱

۵. در ایران، اطلس تاریخ تشیع توسط حجت الاسلام جعفریان و جمعی از محققان و با پشتیبانی سازمان جغرافیایی ارتش جمهوری اسلامی ایران، تهیه شده است. این اثر متشکل از دوازده فصل است؛ فصل اول با عنوان آغاز تشیع، از تعریف شیعه شروع می شود و تا بیان انشعاب های آن ادامه دارد. «امامان شیعه» عنوان فصل دوم این اثر است که دربردارنده اطلاعاتی در زمینه زندگی ائمه اطهار (ع) همراه با نقشه زندگی هر یک از این بزرگواران است. «تشیع در شهرهای ایران» عنوان فصل بعدی این اطلس است که در خلال آن برای هر یک از شهرهای اصلی شیعه مذهب، نقشه و متنی طراحی شده و گاهی به بررسی خاندان مهم شیعه هر ناحیه نیز پرداخته شده است. فصل چهارم «دولت های شیعه در ایران» نام دارد که با اطلاعاتی درباره دولت علویان طبرستان آغاز می شود. «تشیع در عراق»، پنجمین فصل این اطلس است که از شهرهای کوفه، واسط و بغداد سخن می گوید. تشیع در جزیره العرب، «تشیع در آفریقا»، «تشیع در شبه قاره و افغانستان»، «تشیع در شامات»، «تشیع در قفقاز و ترکیه»، «تشیع در اروپا» و «تشیع در آمریکا» عناوین فصل های بعدی این اطلس شیعه به شمار می رود. هر چند این اطلس، کار نویی محسوب می شود، اما در بخش معاصر دارای ضعف های جدی است.

در خصوص اقلیت های مسلمان، هنوز اطلسی منتشر نشده است؛ تنها در بوسنی، اطلسی چهار جلدی منتشر شده که جلد چهارم آن اختصاص به کشورهایی دارد که مسلمانان در آن ها اقلیت قابل توجهی را تشکیل می دهند. اما این نوع اطلس ها عموماً با رویکرد خاصی نوشته می شوند و از توجه به برخی از موضوعات مهم کم بهره اند؛ در عین حال، گاه مرتکب اشتباهات بزرگی شده اند. کتاب دیگر در این زمینه نخستین سالنامه مسلمانان اروپا نام دارد. این کتاب حاوی اطلاعاتی از مسلمانان ۳۷ کشور اروپایی است که توسط یورگن نیلسون، «سمیم آگنول»، «احمد علیجاییک»، «برجیت مارشال» و «کریستین مو» تهیه شده و شامل وقایع فرهنگی مهمی است؛ اما همچنان به بسیاری از مسائل مهم اشاره نشده است.

این که چرا ما در قالب اطلس به ارائه این پژوهش فرهنگی و جامعه شناسی می پردازیم، به علت ویژگی هایی است که اطلس دارد. ویژگی های اطلس عبارتند از:

- ارائه تصویری گویا از مسلمانان در جهان با تأکید بر تشیع؛
 - آمایش جمعیتی مسلمانان و نمایش توزیع جغرافیایی و پراکندگی آن ها و تعامل ادیان با یکدیگر در نقاط مختلف جهان؛
 - ثبت هویت فرهنگی اقلیت های مسلمان با توجه به تغییرات اساسی صورت پذیرفته در جغرافیای دینی جهان؛
 - نشان دادن وضعیت فرهنگی، مذهبی و اجتماعی مسلمانان در ارتباط با جغرافیا؛
 - استفاده از زبان تصویر، نقشه و نمودارها در کنار مطالب نوشتاری و نیز سعی در به تصویر کشیدن متون؛
 - توضیح دادن حوادث مرتبط با مکان و جغرافیا (جغرافیای انسانی)؛
 - حفظ گنجینه اطلاعات راجع به مسلمانان؛
 - شناسایی ظرفیت های مسلمانان در تمام مناطق جهان؛
 - آینده نگری جمعیتی و پراکنش اقلیت های مسلمان جهان
- اطلس اقلیت های مسلمان جهان در سه گام طراحی شد:
- ۱- حوزه ی اروپا، آمریکای شمالی، آمریکای لاتین؛ ۲- آسیا و

۱۰. قرارداد با تیم کارتوگراف و تهیه نقشه.

از آنجایی که در این تحقیق، موضوع اقلیت‌ها از ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مورد بررسی قرار می‌گیرد، پژوهش جنبه بین رشته‌ای دارد؛ از این رو، وجود متخصصان مختلف برای بررسی مقالات ضروری بود. بر این اساس در شورای علمی از تخصص‌های مختلف استفاده شده است. این اساتید در کنار تخصص دانشگاهی خود از ویژگی دیگری نیز برخوردار هستند و آن تجربه زندگی و حضور علمی و فرهنگی در کشورهای مختلف است.

۳- مرحله دوم: جمع‌آوری اطلاعات اولیه

۱- جستجو و گردآوری اطلاعات

به‌منظور جمع‌آوری اطلاعات اولیه در خصوص پراکندگی، وضعیت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، آموزشی و فرهنگی اقلیت‌های مسلمان ۳۵ کشور اروپایی، آمریکای مرکزی، آمریکای شمالی و آمریکای لاتین، شش پژوهشگر به همکاری دعوت شدند تا با جستجو در سایت‌های مختلف، مقالات و کتاب‌های نوشته‌شده در مورد کشورهای مربوطه را به زبان‌های انگلیسی، فرانسه، اسپانیولی، روسی، ایتالیایی و آلمانی شناسایی و گردآوری نمایند. از آنجایی که سرشماری در این موضوع ممکن نبود و از طرف دیگر آمارهای موجود دقیق نیست، سعی شده آمارها از مراکز رسمی آن کشور و یا سایت سفارتخانه‌های کشورها اخذ و با آمار ارائه‌شده از طرف مؤسسات معتبر اسلامی تطبیق داده شود و در مقایسه با پژوهش‌های انجام‌شده و مقالات نوشته شده مورد ارزیابی قرار گیرد.

پژوهشگران، کار خود را در زمینه جمع‌آوری اطلاعات به شش زبان آغاز کردند. گزارش کار پژوهشگران در این مرحله به شرح ذیل می‌باشد:

۱. اطلاعات مربوط به زبان انگلیسی شامل کتاب‌ها، مقالات و کتاب‌های الکترونیکی؛ از طریق موتورهای جستجوگر و پایگاه‌های اطلاعات علمی از جمله: Scopus, Scirus, Science direct، سایت کتابخانه کنگره ملی آمریکا و غیره گردآوری شد و لیستی از کتاب‌های مختلف نیز تهیه گردید.

۲. اطلاعات زبان روسی (کتاب و مقاله و ...) از طریق سایت‌های علمی معتبر گردآوری شد؛ به دلیل ناچیز بودن اطلاعات موجود مربوط به برخی از کشورها، مطالب جامع و مانع نبود. تنها اطلاعات مربوط به مسلمانان روسیه و چند کشور دیگر قابل توجه بوده است.

۳. اطلاعات جمع‌آوری‌شده به زبان فرانسوی: در خصوص کشورهای اروپایی و کانادا اطلاعات بیشتری به زبان فرانسه به دست آمد اما در کشورهای اسپانیولی‌زبان یا انگلیسی‌زبان اطلاعات به زبان فرانسه ناچیز بود. در پایگاه اطلاعاتی دانشگاه تهران اطلاعات کمی به زبان فرانسه موجود بود؛ همچنین امکان ذخیره اطلاعات از سایت E-book موتورهای جستجو وجود نداشت.

۴. اطلاعات مربوط به زبان اسپانیولی شامل لیست و لینک کامل کلیه سازمان‌ها، مراکز و دفترهای اسلامی کشورهای مربوطه است. وب سایت‌های مورد استفاده عبارتند از:

Dialnet.unoroja.es و Lanic.utexas.edu

۵. اطلاعات جمع‌آوری‌شده به زبان آلمانی شامل اطلاعات جغرافیایی، تاریخی، فرهنگی و سوق‌الجیشی هر یک از کشورها است که در این خصوص پایگاه‌های اطلاعاتی زیادی مورد بررسی قرار گرفت.

اطلاعات مربوط به اقلیت‌های مسلمان در کشورهای آلمانی زبان مثل آلمان، سوئیس و اتریش، به مراتب بیشتر از سایر کشورها بود. عدم وجود اطلاعات کافی در حیطه اسلام و مسلمانان در برخی از

کشورها همچون مقدونیه، ترینیداد، بلژیک و لوکزامبورگ نیز از دیگر مشکلات کار بود.

۶. اطلاعات جمع‌آوری‌شده به زبان ایتالیایی در مورد کشور ایتالیا به نسبت بیشتر از سایر کشورهاست. در این جستجو، سایت www.worldlingo.com معرفی شده که سایتی مطلوب است و مطالب خود را به چندین زبان در اختیار همگان قرار می‌دهد اما متأسفانه داده‌های آن از سال ۲۰۰۶ فراتر نمی‌روند.

۲- خرید کتاب

لیست کتاب‌هایی که توسط پژوهشگران به زبان‌های مختلف تهیه شده بود، مورد ارزیابی و بررسی قرار گرفت و از بین آن‌ها کتاب‌هایی که متناسب با محورهای طرح اطلس بودند، انتخاب و تعدادی از آن‌ها، توسط دانشگاه تهران به صورت الکترونیکی خریداری شد و تعدادی هم به صورت چاپی تهیه گردید.

۳- فیش‌برداری

در این مرحله، برخی از کتاب‌های خریداری شده لاتین توسط پژوهشگران جهت بهره‌برداری در تدوین مقالات، فیش‌برداری و ترجمه شد. همچنین تعدادی از پژوهشگران برای فیش‌برداری از منابع موجود به بنیاد دایره‌المعارف اسلامی، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، صدا و سیما و وزارت امور خارجه مراجعه کردند.

طبق گزارشات پژوهشگران از بنیاد دایره‌المعارف اسلامی، رویکرد این دانشنامه، تاریخی است؛ بنابراین به‌منظور از نظر گذراندن کلیه مطالب مورد نیاز، پژوهش خویش را در سه مرحله به انجام رساندند. در ابتدا به جستجو در کتابخانه اینترنتی دانشنامه پرداخته و به لیستی ابتدایی از مطالب موجود در این نهاد دست‌یافتند. در مرحله دوم به جستجوی این کتب در مخزن پرداخته، ولی از آنجا که اکثر مطالب این کتب مربوط به آندلس و تاریخ اسلام بود، تنها کتب مهم مطالعه و بررسی شد. در مرحله آخر تمامی قفسه‌های کتابخانه را تک به تک از نظر گذرانیده و در مجموع به نمایه‌ای شامل کتب مفید دست یافته‌اند.

از سه جلد کتاب موجود در دانشنامه نیز کپی گرفته شد. در مورد دایره‌المعارف‌ها نیز از آنجا که غالب آن‌ها به معرفی اسلام می‌پردازند، تنها از یک مورد (The Encyclopedia of Religions) برای نمونه کپی تهیه شده است. کتاب‌های این مرکز در چهار کتابخانه مجزا پراکنده بود؛ اما از طریق سیستم یکپارچه جستجوی کتابخانه ای، تمام کتاب‌های مورد نظر جستجو شدند. در فاز دوم، ۴۰ کتاب مورد مطالعه قرار گرفت و از این تعداد، از حدود ۲۰ کتاب فیش‌برداری انجام شد.

پژوهشگران، در مراجعه به ادارات سازمان فرهنگ و کتاب‌های اسلامی نیز از کتابخانه‌های آن سازمان استفاده نمودند. تعداد کتب، کم بود و بیشتر کتاب‌های مناسب طرح، تکراری بودند و قبلاً فیش‌برداری شده بودند. ۱۲ هزار سند تا سال ۲۰۰۰ وجود داشت که اسناد و گزارشات سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۹ بیشترین مورد استفاده را داشت، اگرچه در مجموع تعداد موارد مورد استفاده اندک بود. یکی از مشکلات این نوع گزارشات سیستماتیک و علمی نبودن آن‌ها بود که سبب می‌شد چندان قابل استناد نباشد.

در مراجعه به اسناد و نیز کتابخانه دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه، ۳۵۸۹ منبع فارسی و ۱۵۳۸ منبع لاتین استخراج شد که از بین آن‌ها منابعی که برای فاز یک طرح مناسب بود، جهت فیش‌برداری انتخاب گردید.

وسیعی از کاربران عمومی و تخصصی باشد. در طراحی و کارتوگرافی، تلاش شده است از مفاهیم و روش‌هایی استفاده شود که علاوه بر تخصصی‌بودن، برای کاربران عمومی نیز قابل استفاده باشد. در این اطلس وضعیت گذشته و حال جمعیت مسلمان در کشورهای مورد مطالعه از طریق نقشه‌ها و نمودارها به تصویر کشیده شده است.

۶- پایان فاز اول

آخرین جلسه شورای علمی فاز اول طرح اطلس اقلیت‌های مسلمان، روز دوشنبه ۱۳۹۱/۲/۴ به‌منظور ارائه گزارش مراحل پیشرفت طرح اطلس و بحث و بررسی درباره فازهای ۲ و ۳ پژوهش برگزار گردید. به‌منظور تعمیق پژوهش در راستای شناسایی شیعیان جهان و تمرکز اطلس بر این موضوع، مرکز مطالعات بین‌المللی دینی تصمیم گرفت در همایشی به این منظور شرکت نماید که در این جلسه نیز در مورد همایش ژئوپلیتیک شیعه مباحثی مطرح شد. این همایش در آبان‌ماه ۱۳۹۱ از طرف انجمن ژئوپلیتیک ایران و مرکز مطالعات بین‌المللی دینی دانشگاه تهران برگزار شد و شامل محورهای «انقلاب اسلامی و ژئوپلیتیک شیعه»، «موقعیت اقتصادی و ژئواکونومیک شیعیان»، «موقعیت راهبردی قلمروهای شیعه»، «شیعه، بیداری اسلامی و آینده جهان» و از جمله محور «اقلیت‌های مسلمان در جهان» بود. در بخش اقلیت‌های مسلمان، مقالات مربوط به مسلمانان اسپانیا، روسیه، سوئیس، بلغارستان و فرانسه به‌صورت سخنرانی و مقالات مربوط به مسلمانان آرژانتین، آمریکا، کانادا، و بوسنی و هرزگوین به‌صورت پوستر ارائه گردید. اطلس پس از ویرایش‌های مکرر نهایتاً در شکل کنونی آن در اوایل سال ۱۳۹۳ نهایی و آماده چاپ شد.

این کتاب در سال ۱۳۹۴ با توجه به هزینه‌های چاپ رنگی به تعداد محدودی منتشر و در بیست و سومین جشنواره پژوهشی دانشگاه تهران برگزیده شد. در سال ۱۳۹۸ برای انتشار الکترونیکی مورد ویرایش و بازبینی کامل قرار گرفت. در ویرایش این نسخه آقای دکتر سید عباس رجایی و خانم فاطمه فضلی کمال همکاری را داشتند که در اینجا کمال تشکر را دارم

دکتر یونس نوربخش

مدیر طرح، تدوین‌گر و سرویراستار

همچنین فیش‌برداری از اسناد موجود در صدا و سیما، شامل استخراج کتاب‌های مناسب برای این طرح و نیز ارائه خلاصه‌ای از مقالات مرتبط با اقلیت‌های مسلمان در برخی از کشورهای مورد تحقیق فاز اول از جمله کرواسی، کانادا و آمریکا بود.

۴- مرحله سوم: ارزیابی اطلاعات جمع‌آوری‌شده

اطلاعات جمع‌آوری‌شده پژوهشگران اعم از منابع الکترونیکی، چاپی و فیش‌برداری‌ها توسط اساتید و شورای علمی مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت و برای تکمیل اطلاعات و تدوین مقالات و انجام اصلاحات نهایی مجدداً به پژوهشگران عودت داده شد.

۵- مرحله چهارم: تدوین مقاله

مرحله بعدی کار، تدوین مقاله در خصوص اقلیت‌های مسلمان ۳۵ کشور اروپایی و آمریکایی، توسط پژوهشگران بود. مقالات پس از نگارش، ابتدا در دبیرخانه مورد ارزیابی اولیه و یکسان‌سازی قرار می‌گرفتند؛ سپس برای داوری به اساتید مرتبط با هر کشور ارجاع داده می‌شدند، و پس از داوری جهت اصلاحات به نویسنده بازگردانده و پس از اصلاح و تکمیل مقالات، برای ویرایش نهایی به ویراستار ارجاع شد.

۶- مرحله پنجم: تهیه نقشه و کارتوگرافی

در تهیه نقشه و پایگاه داده در این اطلس، مراحل زیر در نظر گرفته شد:

۱- در ابتدا با برگزاری کارگاه تخصصی به معرفی روش‌های تولید داده در این طرح و ویژگی‌های داده‌ها برای تبدیل به نقشه پرداخته شد. هدف از تشکیل این کارگاه، آشنا ساختن محققان با نقشه و پایگاه‌های داده بود که در نهایت محققان بتوانند در مطالعات خود، اطلاعات را با هدف ساخت نقشه گردآوری کنند.

۲- در این طرح، نقشه‌ها بر اساس تقسیمات سیاسی هر کشور انتخاب شده است. سطح نقشه تقریباً برابر با سطح شهرستانی در تقسیمات کشور ما است. البته با این تفاوت که در هر کشور، این تقسیمات با نام متفاوت شناخته می‌شود.

۳- با ایجاد پایگاه داده برای هر کشور، این اطلاعات به نقشه‌ها متصل شده و نقشه‌های اولیه تهیه شدند.

۴- این نقشه‌ها با توجه به ویژگی داده‌ها به نقشه‌های گام رنگی، نقشه نمودار و نقشه‌های جریان حرکت تبدیل شدند.

۵- نقشه‌ها در مرحله بعد توسط نرم‌افزارهای گرافیکی و کارتوگرافی، با در نظر گرفتن اصول نقشه، برای چاپ آماده شد و مطالب متناسب با نقشه‌ها تنظیم گردید.

۶- مطالب، نقشه‌ها، نمودارها و عکسها در نرم‌افزار طراحی شده و پس از صفحه‌آرایی برای چاپ آماده شدند.

با توجه به حجم کار و فرآیند تحلیلی، در تهیه اطلس از نرم‌افزارهای متعددی استفاده شده است. بخش عمده تحلیل‌ها و تولید نقشه‌ها در محیط نرم‌افزاری Arc GIS و کارتوگرافی نقشه‌ها در محیط ADOBE ILLUSTRATOR ، FREEHAND انجام شده است. از نرم‌افزار ADOBE INDESIGN برای صفحه‌آرایی استفاده شده است.

مخاطبان اطلس

اطلس به نحوی تدوین شده است که قابل استفاده برای طیف

تهدید

بدا مشروع اطلس اقلية مسلمى العالم، باهتمام مركز المطالعات الدينية العالمى لكليه مطالعات العالم بجامعة طهران و تعاون مجموعه من المؤسسات العلميه الجامعيه فى شهر بهمن لسنه ١٣٨٨ هـ ش، مع اجرا اول جلسه للمجمع العلمى.

موضوع المطالعه فى هذه الاطروحه، اقلية المسلمين يعنى جميع الفرق والمذاهب الاسلاميه التى تكون اقلية المسلمين فى دوله. اما معيار اتخاذ الاقلية قد يكون من جهه الكيفيه و اما من جهه الكميه. اما من ناحيه الكميه من جهه عدد المسلمين فى الدوله المعينه و من جهه نسبه نسبتهم الى نسبه الدوله يكون اساس التحقيق. على هذا الاساس قد يكون اقلية المسلمين من ١ الى ٥٠ بالمئه. اما من ناحيه الكيفيه، من جهه قدمه حضور المسلمين، و تحركهم الثقافى و الاجتماعى فى هذا البلد ينظر الى. تعريف الاقلية فى هذا التحقيق من جهه الكميه و النسبه الاكثر من ١ بالمئه. و من المعلوم انه يتحقق هذا الموضوع فى حاله كون حضور المسلمين من الاتجاه الاجتماعى و الثقافى و السياسى فى هذا البلد حضوراً فعالاً و معتناً به و تكون الاطلاعات النسبه لازمه فى هذا الموضوع موجوده.

قد دونت عده كتب متنوعه على عالم الاسلام الذى يشكل اكثريه المسلمين و ايضاً اقلية المسلمين ولكن اى احد من هذه الكتب لم تملأ الفراغ لوجود الاطلس الجامع الثقافى و المدنى. هذا الاطلس مع ذكر وصف كل من المسلمين و وضعهم السكنى و انتشارهم الجغرافى يذكر المسائل المختلفه للمسلمين من ناحيه الثقافه و المدينه و الدين فى الدول و على هذا الاساس يبين الوضع الثقافى و المدنى للمسلمين فى الدول الغير الاسلاميه و ينمى القارئ اطالعات كامله حول المواضيع التاليه:

- الوضعيه السكنيه للمسلمين
- توصيف البلد المبحوث عنه و وضعيته الثقافيه و الدينيه
- الفعاليات المدينه، الثقافيه و التعليميه للمسلمين
- تعرف المضارهم الثقافيه و المدينه
- الانتشار الجغرافى للاقوام و المذاهب الاسلاميه
- نظم كتاب الاطلس بهدف تعرف القارى على الشخصيه الثقافيه، طريقه الحياه، الرتبه المدينه، و التركيب السكنى و تعامل المسلمين مع محيطهم و تعايشهم مع بقية الاديان و عرض به شكل خريطه، رسم خطى و اشكال و رسوم.

هذا الاطلس يدعو للاجابه عن الاسئله التاليه:

- كيف تكون انتشار الاقلية المسلمه فى العالم؟
- كيف و متى كان تاريخ دخول الاسلام للبلد و ما هم الاشخاص المؤثرون فى هذا الامر؟

- من اى نوع نسمى و قومى يتكون مسلمو البلد؟
- الى اى بيئه مدينه و دينيه ينتمى المسلمون؟
- كيف تكون مناطق حياه مسلمى البلد و كم اثر الدين فى هذا المناطق؟
- من حيث المقام و المرتبه و الحيويه الاجتماعيه فى اى مرتبه يقع المسلمون؟
- كيف تكون مؤسساتهم الاسلاميه و فعالياتهم الدينيه؟
- الى اى حد يظهر تعايش الاديان فى هذا المجتمع؟
- ماهى التحديات الثقافيه و المدينه التى تواجههم؟

و انه لماذا نحن فى شكل اطلس نقوم ببيان هذا التحقيق العلمى لميزات الاطلس. و هى عبارته عن:

- بيان شكل ناطق من المسلمين فى العالم و التأكيد على التشيع
- عرض استقصاء نسمى للمسلمين و توزيعهم الجغرافى و انتشارهم و تعامل الاديان معا فى نواحي العالم المختلفه.
- ضبط الشخصيه الثقافيه لاقليه المسلمين بالعنايه الى التغييرات الاساسيه الحادثه فى الجغرافيه الاسلاميه العالميه.

- تبين الوضعيه الثقافيه و المذهبيه و المدينه للمسلمين بالنسبه الى الجغرافيه.

- استعمال اللسان الصورى، و الخارطه و الخط البيانى بجوار المطالب المكتوبه و ايضاً السعى على ترسيم النصوص.

- توضيح الحوادث المرتبطه بالمكان و الجغرافيه (الجغرافيه البشريه)،

- حفظ تراث الاستعلام على المسلمين.

- التعرف على استعداد المسلمين فى كل مناطق العالم.

- النظرة المستقبليه النسميه والانتشار الجغرافى لاقليه مسلمى العالم.

رسم اطلس اقلية مسلمى العالم فى ثلاث اقسام:

١- منطقه اوربا، امريكا الشماليه و امريكا اللاتينيه ٢- اسيه و اقيانوسيه ٣- افريقيا.

احد مشكلات هذا التحقيق، عدم الحصول على الاستعلامات الموجوده او نقص الاستعلامات الاحصائيه بالاخص لبعض الدول. مثلاً فى بعض الدول الافريقيه او الدول المشدده على الاقلية من الجهه السياسيه او المدينه فتكون المطالعه و التحقيق على المسلمين مندمجه مع مشكلاتها الخاصه. مع وجود الحساسيات الخاصه بالنسبه الى السؤال عن الدين و المذهب فى اوربا، و لكن بدليل المسائل المدينه و السياسيه الطارئه فى يومنا هذا حصل الاستعلام حول المسلمين فى اروبا بشكل مشروح بحيث اذا الى مساعده ايجاد هذا الاطلس. من هذا الوجه، بدا هذا المشروع بالتحقيق حول وضعت المسلمين فى اروبا و امريكا. المرحله الاولى لهذا المشروع يشمل الدول الاوربيه و امريكا المركزيه و امريكا الشماليه و امريكا اللاتينيه التى تشمل الدول: ارجنتين، الماينه، امريكا، اندورا، النمسه، اسبانيا، سلوونى، انجلترا، اكرين، ايطاليا، بلاروس، بلجيكا، بلغارستان، البوسنه و الهرزگوين، ترينيدادوتوباو، الدمارك، روسيه، سنت وينسنت و جرنادين، سورينام، السويد، سويسره، صربستان، فرانسه، كنده، كرواسي، جويان، لوكزامبورج، ليختنشتاين، مقدونيه، موناكو، مونتيجرو، الزوج، هلنده و ال يونان.

الخطوه الاولى فى مشروع اقلية مسلمى العالم من البدايه الى النهايه يتكون من مراحل مختلفه و سنبينها باختصار تاليا:

المرحله الاولى: جلسات المجمع العلمى و التحقيق حول كليات و مراحل المشروع.

فى جلسات المجمع العلمى الذى شكلت جلسته الاولى فى ١٣٨٨/١١/١٩ بمساعدة و حضور اساتذته الهيئات و المؤسسات العلميه الجامعيه و استمر بشكل متوالى. تدقيق و اكمال اطروحه الاطلس، ضرورته، شموليته و خصوصياته، التحقيق حول انواع كتب الاطلس الاخرى، قاعده و طريقه عمل المقالات، تأمين المد المالى هى المباحث التى ذكرت بصوره تدريجييه و على هذا الاساس حقق و بحث حول الموارد التاليه:

١- الارتباط و عقد الاتفاق مع الهيئات و المؤسسات التى يكن لها ان تساعد فى هذا الامر مثل هيئه الثقافه و الارتباطات الاسلاميه، مكتب مطالعات الوزاره الخارجيه و مؤسسه دايرها لمعارف الاسلاميه.

٢- معرفه المكتبات و المؤسسات التى بإمكانها ان تحتوى على منابع التحقيق اللازمه.

٣- معرفه و جذب المحققين.

٤- انتخاب المشاور و الناظر بجوار المحققين.

٥- تحضير الاطروحه و التعرف على الدول التى يراد مطالعتها المناسبه لتعريف اقلية المسلمين.

٦- البرمجه فى تعيين حجم الاطلس، و حصه كل دوله و حصه مجمع التصحيح و قرائه النص.

٧- احصاء الاستعلامات و المأخذ العلميه باللغات المختلفه الانجليزيه و الروسيه و الاسبانيه و الفرنيسه و الالمانيه و عرضها على المحققين.

٣- هذه الخرائط مناسبة الى خصوصيات الاحصائيات تبدلت الى الخرائط الملونه و الخرائط الرسميه و خرائط جريان الحركة.

٤- في المرحله البعديه حضرت الخرائط الى الطبع عن طريق البرامج الفتوغرافيه و كارتوغرافيه و نظمت المطالب المتناسبه مع الخرائط.

٥- احضرت المطالب و الخرائط و الرسوم و الصور في البرنامج المبرمج بعد التصفيح الى الطبع.

كتب اطلس اقليه مسلمى العالمى بشكل يستطيع ان يستفاد منه عدد كثير من المتطلعين العموم و الخصوص. حول في الرسم و كارتوغرافى ان يستفاد من طرق مع كونها تخصصيه يمكن للمستخدم العمومى ان يستفاد منها. رسم في هذا الاطلس وضع الماضى و الحال لنسمة المسلمين فى الدول المطالعه فيها.

من ان فى هذا التحقيق يبحث على الابعاد المختلفه الثقافيه و المدينيه و السياسيه، يكون نوع التحقيق بين الفروع لذا يتطلب وجود متخصصين متعدده لتدقيق المقالات لهذا فى المجمع العلمى تم استخدام انواع التخصصات.. اعضاء المجمع العلمى للمشروع يتشكل من عده اساتذه و مدراء الهيئات المختلفه كما يلى:

- الدكتور محمد اخجري، مدرس كليه الاذاعه و التلفاز
- كيومرث جاويدنيا، رئيس قسم اوروبا وامريكا لمكتب المطالعات السياسيه و الدوليه لوزاره الخارجيه،
- جواد حسن پور، محقق و معاون قسم المطالعات الاسلاميه لمؤسسه دائرهمعارف الاسلاميه،
- الدكتور سيد عباس رجائى، عضو الهيئه العلميه لكليه الجغرافى فى جامعه طهران؛
- حجه الاسلام حسن رضى، رئيس مؤسسه التحقيق للمطالعات المنطقيه جامعه المصطفى،
- جهالاسلام الدكتور محمد رضا رضوان طلب، عضو الهيئه العلميه لكليه المعارف الاسلاميه لجامعه طهران،
- الدكتور برويز سلمانى، مدير الارتباطات العلميه لمؤسسه دائرهمعارف الاسلاميه؛
- جهالاسلام الدكتور باقر طالبى دارابى، عضو الهيئه العلميه لجامعه الاديان و المذاهب الاسلاميه،
- الدكتور جهانگير كرمى، عضو الهيئه العلميه لقسم المطالعات الروسيه جامعه طهران،
- العقيد ناصر محمدي، رئيس دائره الاحصائيات الجغرافيه لمؤسسه الجغرافيه القوه المسلحه؛
- الدكتور محمد علي موسوي، عضو الهيئه العلميه لقسم المطالعات الامريكيه فى جامعه طهران ؛
- الدكتور مجيد ميردامادى، رئيس قسم المطالعات الدوليه لمنظمه الثقافه و العلاقات الاسلاميه؛
- الدكتور يونس نوربخش، عضو الهيئه العلميه لكليه العلوم الاجتماعيه و مدير قسم مطالعات الدول ذات اللغه الالمانيه فى جامعه طهران.

٨- تحضير الفهارس من الموضوعات التى بإمكانها ان تتغير الى خارطه و يجب ان يعتنى بها فى احضا الاطلاعات.

٩- تحضير طريقه كتابه المقالات

١٠- المعاهده مع فريق الكارتوغرافى

المرحلة الثانية: احصاء الاستعلامات الاولى

١- بحث و احصاء الاطلاعات

لاحصاء الاستعلامات الاولى موضوع الانتشار و الوضعيه المدينيه و الاقتصاديه و السياسيه و التعليميه و الثقافيه لاقليه مسلمى ٣٥ دوله من اوروبا و امريكا المركزيه و امريكا الشماليه و امريكا اللاتينيه دعى من ٦ محققين ليبحثوا فى الصفحات الفضائيه عن الكتب و المقالات المكتوبه حول الدول المذكوره باللغات الانجليزيه و الفرنسيه و الاسبانيه و الروسيه و الايطاليه و الالمانيه و التعرف عنها. و لان الاحصائيات غير مدققه، حول ان تؤخذ الاحصائيات من المراكز الرسميه فى الدوله او من الصفحه الالكترونيه لوزارات الخارجيه الدوله المنظومه و مقايستها مع الاحصائيات المذكوره من قبل المؤسسات المعتمده الاسلاميه و تخمينها فى القياس مع التحقيقات الحاصله و المقالات المكتوبه.

٢- شراء الكتب

تخمنت قائمه الكتب التى احضرت بيد المحققين باللغات المختلفه و اختيار من بينها الكتب التى تناسب مشروع الاطلس و عدد منها اشترت بشكل الكترونى من قبل جامعه طهران و احضر عدد منها بصوره كتب مطبوعه.

٣- تلخيص و تدوين روس المطالب

فى هذه المرحله لخصت و ترجمت بعض الكتب اللاتينيه التى اشترت بدعم المحققين للمساعد على كتابه المقالات. و كذلك راجع بعض المحققون لتخليص المطالب راجعوا مؤسسه دائرهمعارف الاسلاميه للاسامى و هيئه الثقافه و الارتباطات الاسلاميه و الاذاعه و التلفاز و وزاره الامور الخارجيه و لخصوا من المأخذ المناسبه للفصل الاول.

المرحلة الثالثة: تخمين الاستعلامات الاحصائيه

دققت و تخمنت الاستعلامات التى احصيت عن طريق المحققين من المأخذ الالكترونيه و الملخصات عن طريق الاساتذه و المجمع العلمى و اعيدت الى المحققين لاكمال الاطلاعات و كتابه المقالات و اجرا التصحيحات.

المرحلة الرابعه: كتابه مقاله

المرحلة الاخرى فى العمل هى كتابه مقاله بخصوص اقليه مسلمى ٣٥ دوله اوريه و امريكه بدعم المحققين. بعد كتابه المقالات خمنت المقالات فى دائره التسجيل و شئون الطلاب و من ثم اعطيت للقضاة الى الاساتذه المرتبطين لكل دوله و بعد القضاء ترد للكاتب لاعمال التصحيحات و اكمال مقاله و للكتابه النهائيه ترجع الى المصحح.

المرحلة الخامسه: احضار الخريطه و الكارتوغرافى

لايجاد خارطه و محل الاحصائيات فى هذا الاطلس اعتبرت المراحل التاليه: فى اول الامر بعنايه ايجاد مجمع تخصصى تم التعريف عن طرق توليد الاحصائيات فى هذا المشروع و خصوصيات الاحصائيات لتبديلها بخارطه. الهدف من ايجاد هذا المجمع هو تعرف المحققين على خارطه و موقعيات الاحصاء و بالنهايه يستطيع المحققون ان يجمعوا اطلاعاتهم بصوره يكون الامكان من رسم خارطه منها.

١- فى هذا المشروع اختارت خارطه على اساس التقسيمات السياسيه لكل دوله. سطح خارطه تقريباً يعادل سطح المدن فى تقسيمات دولتنا. بهذا الاختلاف انه هذه التقسيمات كل دوله تعرف بشكل آخر عن الدوله الاخرى

٢- مع ايجاد رسم الاحصائيه لكل دوله، تتصل هذه الاطلاعات بالخرائط و من ثم حصلت الخرائط الابتدائيه.

